

B U H E Z

KOBENNOVETSAH Vrabian.

Skrivel Gant "Glaodair Prat"

ha. skeudennel Gant an Dimezell
o. de Villers



-Engleo Sant Illia-

KLAODA 'R PRAT

" *Pluenzir* "



BUHEZ SKOUERIUS

J E R O V E G H

KONTEZ A VRABAN



Skeudennet gant O. de Villers.



Jenovefa e tal he feunteun

D'al lenner



Me ho « suppli » kompagninez
Da glevet kana eur vuhez ;
Da Jenovefa eo bet grêt :
Kaera skouer d'an Intronezed.

Evel-se em eus sonj mat da veza klevet va moereb koz o kana, e Kerzadiou, (Plougastel-Daoulas) pa oan bugel. Ar c'homzou am eus ankounac'haet hol kouls laoret, nemet eur ger aman, eurr ger a-hont; an ton aval a zo chomet douñ em fenn. Eun ton eo hag a skoas va spered ha va c'halon, eun ton glac'harus evel ar werz he-unan; evel danevell poaniou Jenovefa.

Anavezet' oa gwechall buhez trubuilhet ar brinsez santez. Ar re goz o deus c'hoaz sonj mat anezi; ar re yaouank

aval, ne lavaran ket o defe morse klevet konta he merzerenti. Eus petra e vez hano breman en nosveziou?... Responnit hoc'h-unan. Ne gredan ket e ve nemeur a hano enno nag eus Doue nag eus ar Zent. Eur c'holle eo evit Breiz hag evit ar Feiz. En doare-ze heb dale ne jomo mui liamm ebet da skoulma an amzer a vreman, nag an hini a zeu, kennebeut-all, ouz an amzer rdremenet. Ar giziou koz fur ha santel a yelo da goll hag e teuio petra en o lec'h? Petra lavaran?... e teuio?... Deuet ez eus eur bern giziou nevez. Ne welan ket petra ' c'hounid ar Vretonec' oc'h heulia anezo.

Buhez Jenovefa a Vraban eta a oa anavezet ha karet. Evit ma talec'ho da veza anavezet ha karet e Breiz eo em eus skrivet al levrig-man. Kredi a ran e raio vad, kalz vad marteze zoken. Buhez Jenovefa a Vraban a zo leun a skoueriou kristen. Piou n'en deus ket da c'houzanv er bed-man? Deskomp diouti digemeret hor c'hroaziou eus daouarn Doue. « Dre ma oac'h santel eo bet ret d'eoc'h tremen are an drubuilh », a lavare an eall da Dobias. Deskomp ganti gouzanv hep en em glemm, hep grosmodat, hep terri ofennou d'ar re a zo endro d'emp. Lavromp evel Jenovefa: « Doue a wel va foaniou garo, a-walc'h eo! »

Setu aze evit ar Feiz. Breiz iveau he devo he lod. Eul levr muioc'h e brezoneg yac'h a zo ato eun darvoud eürus evit mignonned ar Ouenn. Mar deus kalz tud hag a ra fae war hor yez, dreist oll er c'hériou, ez eus iveau, a drugare Douet eun darn vrás a dud all hag a fell d'ezo derc'hel krog mat er brezoneg. D'ar rezo eo e kinigan va levrig.

Ra 'z ay da zerc'hel kompagnunez da « Vuhez Sant Theodot » da « Doull al Lakez », da « Emgann Kergidu » ha da gement a reou-all a zo bepret dudi ouz o lenn.

Ar gwerzennou pe koublajou rimoù a vez kavet aman hag ahont e Buhez Jenovefa a zo tennet eus eur,

BUEZ SANTEZ GENOVEFA

Tragedien ar tri Act gant eur Prolog en pep Act. LANHUON, e ty Ar Goffik, Mouler ha Levrier, 1864 ». Eur c'hempenn am eus grét d'ezo koulskoude.

Istor Jenovefa, evit ar pep brasa, a zo skrivet, e brezoneg, diwar « Gontadennou ar Chaloni Schmid », lakaet e gwerz gant an Aotronez Garnier, eorierien e Pariz. Bet em boa ôtre d'he zrei, e brezoneg, breman ez eus eiz pe nao bloaz. Trugarez d'an ôtinez-se, em hano hag en hano va c'henvroïz!

Kristenien ha Breiziz da vorviken!

KLAODA 'R PRAT,
« Pluenzir »





An Eskob Idulf o venniga Jenovefa

I

E ti he zud. — Hec'h eured

E-touez ar brinsed-man, an dijentil Sifroa,
Hag a ren gant furner war ar Palatina,
A gar kalz he c'hened bag a gemer ar boan,
'Vil gellout he gwelout, da ziskenn e Braban.
— Me a zo re youank, va mamm da zimezi
N'êm eus ket triouec'l vloaz, penaos ouzoc'h senti?
Gwell 've d'in, a gredan, gedal an oad parfet
Ma rankan asanti d'ar pez a leveret.

SKLERIJENN ar feiz he doa d'ar c'houlz-se
trec'het war fals-kredennou ar baianed en
Almagn. Dre nerz he gourc'hemennou dis-
par he doa kunvaet kustumou kriz tud ar vro,
re zouget da vrezeli, d'en em venji. An douar
dilabour betek neuze ne zouge nemet louzeier fall, askol
ha drez, ha setu e rôas a-c'houdevez eostou puilh. Lior-
ziou kaer a vœ graet el lec'h ez oa kent koadou gouez,
ha doareou ar vro a chenchas krenn.

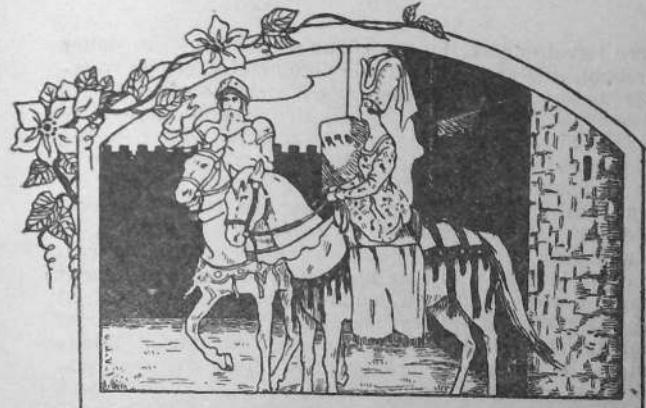
An daou bried yaouank a zaoulinas neuze da c'hou-lenn ha da zigemeret bennoz ar re goz.

D'an ampoent e tiguezas an eskob Idulf, an hini en doa eureujet anezo. Koz bras e oa. An holl a zouge doujans d'e vleo gwenn. Sevel a eure e zaouarn war-du an nenv.

— « Prinsez emezan, arabad eo d'eoc'h gouela; Doue a ra d'eoc'h eur c'hras dispar; n'eo ket avat eus ar re a c'holder peuryvia er bed-man... Dont a ray eun dervez ma ouelo peb-unan gand anaoudegez-vat e kenver Doue en abeg d'an traou bras en devo graet ennoc'h... Ra vezo Doue ganeoc'h, va merc'h ! »

O klevet ar c'homzou-ze lavaret evel pa welje ar belleg koz an amzer-da-zont digor dirazan, e voe skoet an holl.

Ar c'hont Sifroa a zavas e bried war gein eul loen kaer bras. An itron a oa drouk-livet hag he doa poan o chom en he sav ; sevel a reas e-unan war e varc'h, ha yao ! en hent, eur bern marc'heien ha lakizien ouz o heul.



Jenovefa hag he bried

II

Sifroa o vont d'ar brezel

Koulz eo d'eomp pleal gand ar roue digar
A deu d'ar gristenien 'vid esa o diskar,
'Vit lemel diganto buhez ha librente

An dug a Vreiz gantan tri-ugent mil Breton,
A gavo Charl Martel o vont da Avignon.
Na kaera armead eneb ar Vorianed!
Ne chomo ket unan, holl e vezint lazet!

SIUFRIEDBOURG a raed er vro eus kastell ar c'hont Sifroa. Savet 'oa war reier uhel etre ar Mozel hag ar Rhin. Ac'hano e wled brao bras ar maeziou dudius tro-war-dro hag a-bell. An holl, bras ha bihan, a ziredas gand o dilhadou kaera da zigemeret ar brinsez yaouank, pried Sifroa, o aotrou. Dor vrás ar c'hastell a oa kaeraet gant garlantez glas, hag an hent a oa goloet gant bokedou a bep seurt liou. An bud vat-se ne badent ket gand ar mall da welet Jenovefa. Pa voe klevet lavaret: Emaint

erru ! evel eur skrijadem eürus a dremenias dre douez ar bobl, hag ar brinsez a voe digemeret evel eur rouanez. Ar vadelez, an dousder, ar c'hlanded, an holl vertuziou a skede war he dreimm. Henveloc'h oa ouz eur zantez diskennet eus an nenv eged ouz eun den beo c'hoaz. Komz a eure gant doujans ouz ar re goz; ouz ar mammou e c'houlenas niver hag oad o bugaligou ; d'an holl e reas eun donezon gaer. Pa embannas avat o dije pae doubl soudarded ha mevelien ar c'hastell, pa roas da anaout ne baeje den an tailhou evid ar bloaz o ren, pa lavaras o dije ar beorien koad ha bara kement hag o devoa ezomm, an daouarn a strakas hag an holl a youc'has gand eul levenez dispar : « Bevet Jenovefa, hor prinsez ! Buhez hir d'hon itron yaouank ! Eürus an den en deus eun hevelep pried ! Hag eürus ar pobloù o deus mistri ker madelezus ! »

Peb unan a yeas ac'hano leun a garantez hag a anaoudegez vat.

Er c'hastell, soudarded koz, gwenn o bleo, sounn o fenn evelato dindan an armou pounnier, a ouele gant teneridigez : biskoaz n'o doa kavet ker bras madelez en o gouarnourien.

An daou bried a veve eürus en o c'hastell; ar peoc'h ar garantez, an unvaniez a rene etrezo hep ma teuje morse an distera koumoullenn da denvalaat o zal. Siouaz ! ar baradoz n'eman ket war an douar ; Doue a deu beb an amzer d'hel lavaret d'eomp dre zarvoudou poanies.

Eur pardaez, goude koan, edont o daou o tomma e-kichen an tan ; Jenovefa a gane eur werz, o neza, hag ar c'hont a zone ouz he heul gand eun delenn bennak. Setu eun taol an trompilhou o sini skilfus ha skoeder an aotrou kont a deus er gambr o lavaret a vouez uhel : « Brezel ! Brezel ! Morianed ar Spagn o deus laket o zreid war douarou Frans, ha ma ne garer hasta o tievo hep dale diwadet an holl gristenien ha devet o danvez... Daou varc'heg a zo o tigouezout aze gand urziou ar roue. Ret e vezont en hent en noz-man evit tizout ar gouezidi-ze ar c'henta vo 'r gwella ! »

An dijentil a zilammas diwar e skabell hag a redas

da zigemeret kannaded ar roue. N'eus ket a ezomm da lavaret e pe stad edo spered ha kalon Jenovefa o vont d'ar gegin da lakaat pourchas da zibri d'an dud-se. D'ar mare-ze an ifronezed vrasa a daole evez ouz pep tra war-dro an tiegez.

Ar c'hont, eus e du, a bournchasas pep tra evit mont d'ar brezel. Raktal e kasas kemennadurez dre ar vro da ober d'e zujidi dont d'ar c'hastell war an eur ; hag e roas d'ezo e urziou war an doare da viret ar peoc'h keit ha ma vije ret d'ezan chom pell diouz ar gêr. Hepdale edo war al lec'h an holl varc'heien a dro-war-dro, goloet a armou a peb seurd, ha dare da vont en hent.

Jenovefa a dremenias an noz o pourchas d'he fried kement en doa ezomm. Kerkent ha goulou-deiz ar vrezelourien a oa bodet e sal vrás ar c'hastell. En o c'hreiz edo Sifroa, sounn e benn gantan evel eur paotr kalonek ha dispont ma oa, goloet a armou eus an treid d'ar penn; eur bluenn hir sanket en e dok houarn a rae d'ezan beza aes da anaout e-touez ar re all. Ne c'cheded mui nemeton evit mont en hent.

Jenovefa a deuas d'e gaout hag a roas d'ezan, hervez giz an amzer, e c'hoaf hag e gleze. « Gra labour vat ganto, emezi, evit Doue hag ar vro ! Difenn ganto ar re zinerz ha kastiz an dorfedourien ! »

Hag o veza lavaret kement-se e kouezas etre divrec'h he fried; drouk-livet oa evel eur c'horf maro.

— « Va muia-karet, emezi, o skuilha daerou puilh, mont a rez pell ac'han, ha n'eo ket lavaret ec'h en em welfemp mui er bed-man ! »

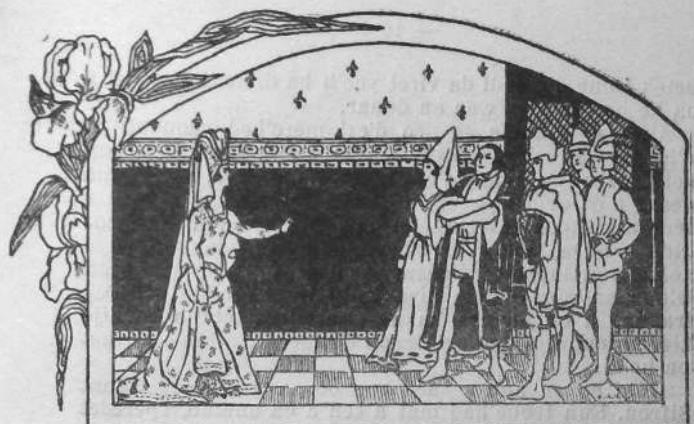
Eun druez oa gwelet he glac'hар.

— « N'ez ket da fallgaloni evel-se, va c'harantez, a lavaras ar c'hont, skoet kenan e galon d'e dro; den ne noazo d'in mar eman Doue a-du ganen. An neb a zouj Doue n'en deus ezomm da gaout aon rak netra. Sec'h da zaerou ha bez dienkrez ganen-me. Dindan gward eun den a fizians em eus laket ac'hantout. Hennez ives en devo da c'houarn va feadra... Lavaret a ran d'it, pep fizians am eus ennan ha te wefo n'ez pezo ket da glemm dioutan. Kenavo, Jenovefa gaez ! Ra vezi diwalllet gand an Holl-Challoudek ha ra blijo gantan unani

ac'hanomp adarre arack pell! Bez sonj eus da bried!
Me az karo bepred! Ped evidoun!

Jenovefa a fellas d'ez i mont da ambroug he fried betek dor ar porz. An dud a vrezel a deue war o lerc'h. Klevet e voe neuze an trompilhou o lakat ar vro a-bez da dregerni, hag ar vrezelourien a yeas en hent. Ar goafiou savet uhel a lugerne dindan bannou alaouret an heol benniget o sevel en dremmwel. Sifroa a stardas eur wech c'hoaz e bried war boull e galon. Prim neuze e savas war gein e inkane evit kuzat e zaerou ouz Jenovefa, hag hen en hent iveau.

Jenovefa a redas da dour uhela ar c'hastell hag a chomas eno keit ha ma c'hellas gwelet ar vrezelourien, Pa ne welas mui ar boulternn o nijal diwar an hentou ez eas d'he c'hambr hag eno e tirollas da ouela he gwalc'h. Rannet oa he c'halon. Ker klanv oa gand ar boan spered ma ne c'hallas debri genaouad boued ebet en deiz-se.



Jenovefa tamallet e gaou

III

Jenovefa a zo tamallet e gaou

Setu aze, Morfi, al lizer a gasfet;
Studif anezan, pa 'm eus hen d'eoc'h lennet.
It en hent kalonek, ha touti, mar bez ret,
Eo gwir an holl draouze hoc'h eus aman gwelet.
Bezit fidel da ze, 'vel ma 'z eo ho tever,
Ha me ho tigollo pa zistroit d'ar gér...

ABAOE ma oa aet he fried eus ar gêr, Jenovefa a chome Klozet en he c'hastell. Ne veze ket c'hoaz krog mat an heol da alaouri beg ar gwez uhela ma veze hi gant he labour e-kichen ar prenestr. He daerou puilh a rede didrouz war he stamm pe he lienachou, o sonjal en he fried ker. Eur pennad goude e kleved ar c'hloc'h o c'hervel d'an oferenn. Endra ma kinnige ar beleg ar sakrifis santed, kalon ha spered ar bried devot a zave

betek Doue d'e bedi da viret yac'h ha dibistik an hini a oa he holl beadra war an douar.

Alies e tastume en-dro d'ez merc'hed yaouank ar c'harter da zeski d'ez neza, gwriat, hag evit na deujent ket da enoui e konte d'ez marvailhou. Evel eur vamm dener e oa evid ar beorien hag ar re glanv; o c'haret a reas a viskoaz, evel m'hon eus her gwelet. Ar beorien a gave labour er c'hastell hag ar glanvourien a gemere al louzeier diaesa e sell plijout d'o itron vat. Diouz an noz e neze dirak mitizien ar c'hastell. Pep tra eno a oa en urz ha ne vije ket bet brao he dije klevet Jenovefa ano eus traou dizoare lavaret pe c'hraet en he zi.

Golo eo an ano a raed eus den a fizians ar c'hont Sifroa. Eun trouc'had mat a zen a oa anezan, speredet kaer awalc'h oa ive hag e zoareou seven a rae ma 'z oa doujet ha karet zoken. Dindan ar c'holoenn alaourette se koulskoude ez oa siou divalo; n'en doa Golo na koustians na doujans Doue ha n'en doa nemed eun aked: dic'hoanta e holl youlou direiz.

An evesaer a deuas da veza klodus kerkent ha ma oa aet e vestr en hent. Gwiska a eure dilhad kranoc'h c'hoaz eget re ar c'hont, ha hemdez adalek neuze e veze er c'hastell dre e urz, predou bras ha goueliou trouzus.

O vont dre an hent-se ne zaleje ket stal Sifroa ha Jenovefa da vont da stalig.

En amzeriou kenta e tiskouezas eun tamm doujans da Jenovefa hag e reas pep tra evit beza deuet mat d'ez. Houman a voe bepred madelezus en e genver ; morse avat n'ez eas betek farsal gantan, ha morse ne roas tro d'ezan da gredi e o'helle tostaat muioc'h outi. Jenovefa ne gomze our he evesaer nemet evit diskouez d'ezan petra en doa da ober.

Ar brinsez a gredas da genta e rae Golo hervez he urziou; al louarn a guze e droiou fall, e loustoniou. Hep dale avat e kredas, al loen fall! kinnig d'ez ober traou dizonest. O klevet kemend-all an itron a chomas mantret. Mont a reas droug enni hag e kasas an aotrou divergent da vale diwar he zro. Heman neuze a douas e ouije ober d'ez paea ker he fae. Jenovefa he doa

gwelet abred e tlee difiziout eus an den fall-ze. Ker-kent goude an darvoud-man e skrivas d'he fried; la-varet a rae d'ar c'hont eün hag eün peseurd doare den oa an hini en doa karget da deurel evez war e zanvez, hag her pede da rei urz d'her pellaat raktal diouz ar c'hastell.

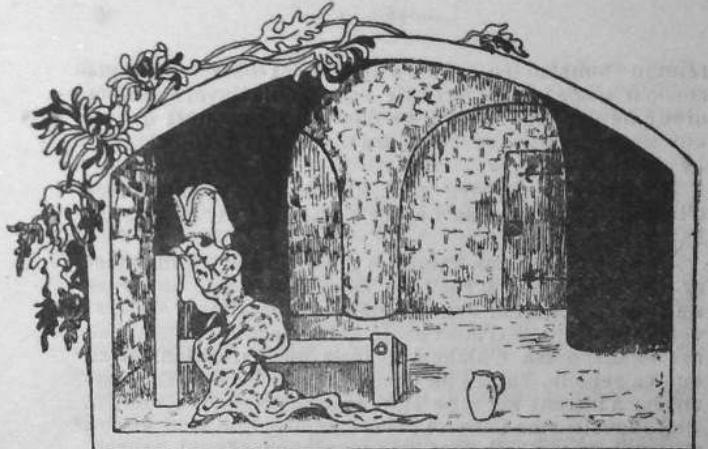
Mevel bras Sifroa, Drakon a raed anezan, a oa eun den eus ar re wella; roet en dije e wad betek ar berad diweza evit difenn tra e vistri. Lavaret en doa da Jenovefa e kavje eun den a fizians da gas he lizer, ha pa rankje mont hen e-unan. Golo a oa digor mat e zaoulagad gantan: gwelet ha klevet a rae pep tra heb ober van da deurel evez. P'edo eta Jenovefa o rei he lizer d'ar zervicher, an evesaer a zigoras dor ar zal, a yeas war eün da gaout Drakon hag a zankas e gontell douna ma c'heillas en e galon, dindan daoulagad ar gontez strafuilhet holl, na peira 'ta !

Al loen kriz kerkent a you'has a-bouez penn da c'hervel war al lec'h holl dud ar c'hastell. Diredet a rejont kerkent, hag e chomjont mantret: Jenovefa a oa azezet kouls lavaret hep tamm anaoudegez; e-harz he zreid edo Drakon, astennet hed-a-hed e gorf ha beuzet en e wad. Ha setu Golo da zisplega d'ez bep seurt traou mezus en doa gwelet, emezan, Jenovefa oc'h ober gand ar mevel direiz. Ouz e glevet, an dud a ruzie gand ar vez.

Raktal e tibabas eur gward da vont da gas eul lizer d'an aotrou kont da gemenn d'ezan en e c'hiz ar pez a oa digouezet.

Betek pelec'h e c'hell mont fallagriez an den na zouj ket an Otrou Doue! Tamall eur seurt torfed d'ar wella krouadurez a oa war an douar d'ar c'houlz-se !

Golo a daolas Jenovefa en eun dourell, eun toull tenval ha dizasun. An diaoul-paotr-man a anaveze e vestr ; gouzout a rae pegen douget e oa d'ar warizi ha d'ar vianegoz, daoust d'ar plegou kaer en doa a hend-all; hag e ouezas brao bras lakaat kement-se da dalvezout evid e venjans e-unan. War e veno, eur bar-rad kounnar spontus a yaje en e Aotrou o klevet kemend-all, hag a-dra-zur e roje urz da lakaat d'ar maro ar wreg fall.



Jenovefa e Tour ar bec'herien

IV

Jenovefa en toull tenval

DUG BREIZ :

Ya, ma antre fete ar Vretoned e kér,
A-benn dlou eur goude e vo fin d'an afer
Grit sin eta, Sifroa, da skei ar c'henta tenn
Hag e vimp er stourmad rakital breman souden.

SIFROA :

Ret vo kas da Vartel dioustu eur mesaer;
Eus ho kostez, dug Breiz, pourchasisit mont e kér.

TUD ar c'harter a rae « Tour ar bec'herien »
eus al lec'h m'oa taolet ennan ar brinsez.
Jenovefa a skrije gand euz bep tro ma
tremene dre eno. Ha setu hi hec'h-unan klozet
ebarz dre urz ar boureo Golo. Eur bez n'eo na yenoc'h
na tenvaloc'h eget ne doa an toull-ze. Kel leiz ez oa ar
mogeriou livet e du ma tivere an dour diouto; morse,
morse berad sklerijenn nag heol na loar ne ziskenne
eno. Eur prenestrig striz hepken ha stanket gant bar-

rennou houarn teo a rae d'ar brinsez kaez kaout euzsoc'h c'hoaz he doare. Ne zave kouls lavaret tamm diwar he dournad kolo. N'he doa ken magadurez nemed eur podad dour hag eun dorz vara heiz trempet gant he daerou.

Goude beza gouelet, pell hag hir, da zizamma he c'halon, Jenovefa a zavas hec'h ene war-du an nenvou hag e lavaras :

— « Va Doue, eus kalon an douar el lec'h oun taolet ez-veo eo e kasan d'eoc'h va fedenn. Den war an douar ne wel va foaniou, den ne glev va c'hemmou, va hirvoudou ankeniet. C'houi avat, Aotrou a wel pep tra, rak aze emaoc'h em c'hichen, e-kreiz an denvalijenn a zo ouz va sebelia. Va zad ha va mamm garet a zo pell diouzin ha n'ouzont ket e pe stad reuzeudik eman o merc'h. Pell diouzin eman ive va fried ker hag hini ebet eus va mignoned ne c'hell dont war va zikour. C'houi hepken, va Doue, a c'hell digeri d'in doriou va frizon. O ! deuit davedoun ! Ho pezet truez ouzin ! N'am dilezit ket em zrubuilhou. »

Jenovefa a chomas pell bras goude hep gellout gouela, beuzet ma 'z oa en he glac'har. « Nag eürus eo, emezi, an den paoura a zo o ruza war groc'hen an douar ! E galon a drid o welet kaerder holz an neny, ar maeziou, ar glazur, ar bokedou. Ma vijen bet eur vesaerer loened e-lec'h beza eur brinsez, na bravoc'h e vije va doare ! Siouaz ! lammet o deus pep tra diganer ! N'em eus mui netra em ano : an heol zoken a zo kuzet ouzin. Ha koulskoude, va Doue ! petra lavaran ? N'emaoc'h-hu ket e pep lec'h ? » Hag hi da ober adarre eur pennad gouela. « D'eoc'h oun bepred, Aotrou Doue ! hag hiviziken c'houi a vez pep tra evidoun. Kerkent ha ma sav va spered war-du ennec'h trubuilhou va c'halon a bella diouzin, ha neuze e kouez warnoun evel eur gliz fresk endra ma tiruill adarre eus va daoulagad an daerou-ze hag a zeblant dont eus eur feunteun aet da hesk o ouela war gement a boaniou a bep seurt. »

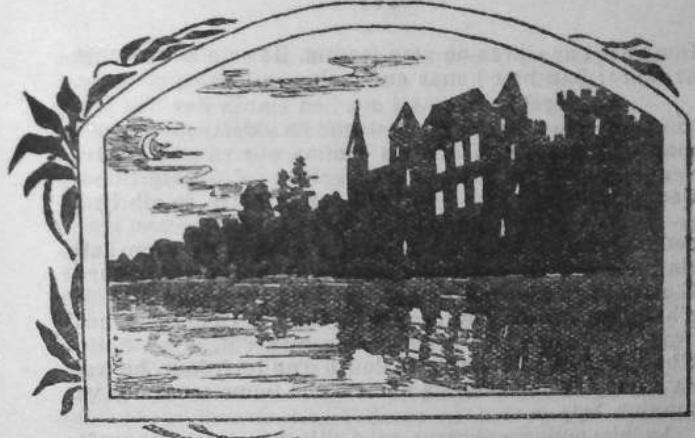
Dont a reas sonj d'ezi eus komzou an eskob p'edo o kimiadi diouz he zud. « An dra-ze, den santel, emezi oc'h ober eur zell-tro war mogeriou he zoull tenval, an

dra-ze eo eta an eürusded a lavarec'h a vije va lod ? D'an toull tenval-man eo e kase an hent goloet a vleuniou!... Ha goulskoude, va Doue ! p'hoc'h eus lezet ober, e rankan kredi ez eo kement-se hervez va zilvidigez. Ar c'hroaziou evel ar bokedou a deu d'eomp eus ho tour madelezus. Grasou kaer ha talvoudus int. Ha setu penaos e kuzit a-wechou frouez c'houek dindan eur golo c'houero. Gant nerz-kalon eta e tigemerin eus ho perz ar poaniou a ra va merzerenti hag a rann va c'halon. Ne welin hiviziken nemedoc'h ha drezoc'h ; ne glemmin morse en abeg da grizer va bourevien. C'houi a fell d'eoc'h, va Doue ? Setu aman ho servicherez ! Grit ac'hanoun ar pez a blijo ganeoc'h. Den ne c'hello noazout d'in ma n'hel lezit d'am skei. »

Pebez pedenn gaer ! Ar zent hepken a c'hell pedi en doare-ze.

Goude ar bedenn-ze Jenovefa en em gavas dizamet ; eur vouez bennak a lavare d'ezi : « Bez habask, Jenovefa ! Kalz poaniou az pezo c'hoaz da ziwaska. Hogen, Doue a oar betek pegeit mont, sec'ha a ray da zaerou pa vezou deuet ar poent. Dirag an dud, n'out breman nemed eur bec'herez vrás ; eun dervez a deuio hag e vezou anavezet splann dirag an holl ez out divlamm kaer eus kement a damaller d'it. »

Jenovefa a voe ker skoet gant kement-se ma ankounac'haas he holl foaniou evid eur pennad hag hep dale end-eün e teuas ar c'houesk da gloza d'ezi he malvennou.



Palez Jenovefa

V

Jenovefa a deu da veza mamm

O va inosant paour, dre hoan ez out ganet,
Dilezet gand an holl, eus our vamm o'hlac'haret!
Pa oa ouz da zougen n'em boa ken nec'hament
Nemet na deuje d'it mervel hep hadiziant.

MEUR a viz a oa tremenet abaoe ma oa deuej Jenovefa da zizec'ha da « dour ar bec'h-rien », hag e keit-se ne welas dem nemet Golo. An diaoul-ze a ginnige daskori d'ezzi ar frankiz hag he enor gant ma teuje da blega d'e youlou direiz. Bep tro Jenovefa a gloze d'ezan e c'henou gand ar c'homzou-man: « Gwelloc'h eun tamm mat e kavan tremen, evid eur wreg fall dirag'an dud eget beza fall e gwirionez dirak Doue. Kentoc'h mervel en toull temval-man eged ober ar pez a c'houlennit. »

Hep dale koulskoude e kreskas he foaniou. Prestik goude ma oa aet he fried d'ar brezel e kredas e raje

Doue d'ez ar c'hras da veza mamm. Ha setu ez oa deuet ar mare: hag he c'hansas eur mab.

— « Va bugel kaez, emezi ouz hen starda war he c'halon, e pelec'h e tigor da zaoulagad da sklerijenn ar bedman !... Deus, da vihana, da domma war va c'halon. Da vamm, siouaz ! n'he deus ket zoken an distera tamm lienaj da lakat en-dro d'it ! N'he deus netra da zibri na da eva eus kement a c'hellfe ober vad d'ez i breman p'ne deus kement a boan ha kement a ezomm da grenvaat. Ha penaos e rin-me evit maga ac'hanout, aelig paour ? N'ez pezo ken kavell nemed ar vein yen-man !... Ne c'hellfe ket herzel, aon am eus... Golo, ô Golo, pe seurd droug en deus graet ar c'haezig-man d'it, lavar ? Ha c'houri, tud digalon hag a ro dourn d'an torfedour, henvel oe'h ouz ar vein-man, pa n'hoc'h eus tamm truez ouz va foaniou kriz. »

An hirvoudou enkreuzus-se o dije peurlazet Jenovefa paneve he fizians divent e madelez an Aotrou Doue. « C'houri, va Doue, emezi, eo hoc'h eus rôet d'in ar bugel-ze; c'houri eo hoc'h eus c'houezet buhez ennan. D'eoc'h eo, d'eoc'h e ousetlan anezan. Ne c'hellin ket, siouaz ! kas anezan betek hoc'h iliz; hogen, c'houri a zo e pep lec'h. Hoc'h iliz a zo-el lec'h ma 'z eus kalonou d'ho karet. N'eus den aman da zerc'hel ar bugel war ar maen-font, belleg ebet da rei d'ezan ho pennoz ; me va-unan eta a raio an traou-ze. Rei a ran d'eoc'h va ger, Aotrou Doue, e savin ar bugel-man en ho toujans hag en ho karantez ; deski a rin d'ezan anaout ho Mab maro evidomp war ar groaz ; deski a rin d'ezan selaou mouez ho Spered-Santel ha senti outi ; deski a rin d'ezan kaout eur garantez wirion ouz an holl dud. Ya, Aotrou Doue, me a vez a ketus war e dro evel war-dro eun tenzor fiziet ennoun, ma c'hellin, eun deiz, hen daskori ! d'eoc'h dinamm ha divlam evel m'eo bremen. »

Ar vamm dener a chomas c'hoaz eur pennad da bedi en doare-ze. Goude e krogas er pod-dour a veze digaset d'ez i bep beure, hag e vadezas he bugel. Envel a reas anezan Benoni.

— « Ganez out, emezi, p'edo da vamm en eur mor

a boaniou a bep seurd, ha setu perak e vez graet Benoni ac'hanout, evel ma raed eus mab Rachel gwechall. »

Pa he devoa skuilhet dour ar vadiziant war benn he bugel, Jenovefa a vailhuras anezan en he dilhad hec'h-unan hag hen astennas war he barlenn : « Mab paour, emezi, n'ec'h eus ken kavell ! » He daoulagad a gouezas neuze war an tamm bara da lakaet en he c'hichen. bugel, Jenovefa a vailhuras anezan en he dilhad hec'h-Kalef eo ; hogen, da vamm hen distrempo d'it en he daerou !... A-walc'h e vez d'emp hon daou gant bennoz an Aotrou Doue. »

Kemeret a eure kerkeut eur genaouad bara hag hen roas chaoket d'ar c'haezig.

Eun dervez edo kousket war galon e vamm pa reas Jenovefa ar bedenn-man a-dreuz he daerou :

— « Plijet ganeoc'h, va Doue, ober eur zell a vadelez ouz ar c'hrouadur-man kousket ker brao etre va divrec'h ! Eur vleunienn a deuf buan en toull tenvallman da goll he liou hag he c'houez vat. Pennaos e ray eta ar bugel-man evit herzel ? Na lezit ket, va Doue ! da verval en eun doare ken truezus ar frouez am eus ganet hag a rofen evitan va buhez hep marc'hata ! Petra lavaran ? Karet a rit anezan muic'h c'hoaz eget na ramme. Ya, Doue leun a vadelez, lavaret hoc'h eus, c'houri hoc'h-unan : « Eur vamm a c'hell ankounac'haat he bugel, met me, n'her grafen ket. »

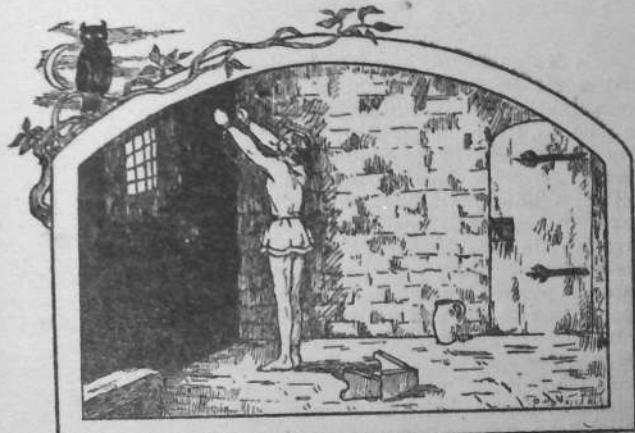
Ar c'hrouadur a zihunas neuze hag a vousc'hoarzas evid ar wech kenta ouz e vamm. « Bugelig ker, emezi, mouse'hoarzin a rez ! N'ouzout ket c'hoaz pegen reuzeudik eo da zoare. Da vousc'hoarz a lavar d'in : « Arabat gouela, va mammig ! Digor kentoc'h da galon d'al levinez. Paour out ; hogen, Doue a zo pinvidik ; dilezet out gant an holl ? ya, nemet gant Doue ! ha Doue a zo eun difennour dispar ; karet a rez ac'hanoun en eun doare dreist, muic'h c'hoaz elevato ez emp karet gant Doue. » Mousc'hoarz eta, va c'halonig, bez lirzin evel eur vleunienn, ha da vamm ne ouelo ket ken ! »

Eun nebeut dervezou goude e teuas Golo d'ar prison. Mont a reas war-eün da gaout Jenovefa, eur za-

c'had droug ennan : « Deuet oun, emezan, da skuiza ouz ho klevet ha n'hellan mui ho kouzany dirak va daeulagad. Dleout a rafec'h, da vihana, kaout truez ouz ho pugel ! Ma ne fell ket d'eoc'h trec'hi war ho mez, ma talehit da stourm ouzin, ma ne fell ket d'eoc'h plega d'am youlou, m'hen tou ! c'houi a zo o vont da veza lazet ho taou war an eur ! »

— « Biken ! Biken ! Kentoc'h mervel kant gwech ha mil gwech, a lavaras Jenovefa gant eur vouez nerzus. Nann, biken ne rin eun dra hag a lakafe ac'hanoun da ruzia dirak Doue ha dirag an dud. »

Hag e reas Golo war ar brinsez eur zell kounnaret : e zaoulagad a duec er maez eus e Benn, e vleo a zave sounn en o zav evel spilhou ha kroc'hen e dal a rae ple-gou, ken fuloret ez oa. Serri a reas an nor war e lerc'h gant kement a gas ma horjellas ar mogeriou war o diazez.



Jenovefa er vac'h

VI

Jenovefa a glev ano eus he barnedigez

JENOVIA

Peseurt kelou a zo pa 'z oc'h ken glac'haret ?
Na perak e ouelit ? Petra zo c'hoarvezet.

BERTHA

Allaz ! va Itron gaez ! lec'h am eus da ouelan !
Graet eo gant ho puhez, a glevan, en dro-man.

HANTER-NOZ oa. Ha setu e teuas unan ben-nak da skei war doullig prenestir ar pri-zon.

— « Itron gaez, n'oc'h ket kousket c'hoaz ?
a lavaras an den a vouez izel... Dont a ran,
siouaz ! da zigas d'eoc'h eur gwall gelou !... Va c'halon
a deu da vantri ha n'hellan ket lavaret hiroc'h... »

— « Piou oc'h-hu ? » eme Jenovefa, o sevel hag o
tont tostoc'h.

— » Me eo Berta, merc'h diwaller ho prizon. Anaout mat a rit Berta baour, hoc'h eus kemeret kement a boan ganti e-pad he c'hlenved hir!... Me ho kar a greiz va c'halon, itron, hag a garfe diskouez d'eoc'h eun tam-mig anaoudegez vat. Siouaz ! siouaz ! en noz-man e varvot! An Aotrou Kont e-unan eo en deus gouc'hement da C'holo distruja ac'hanoch'. Kredet en deus ar pez a zo tamallel d'eoc'h. Roet eo an urziou d'ar vrourevien a die dont da drouc'ha d'eoc'h ho penn... Gant va diskouarn va-unan em eus klevet Golo o lavaret d'ar baotred penaos en em gement. Ho pugel a varvo ganeoc'h, rak ar c'hont ne fell ket d'ezan hen anaout evid e vab... Deuet oun davedoc'h pa 'in eus gwelet oa kousket an ded du-man. Penaos em bije graet evit beza e peoc'h goude ho maro o chom bep lavaret d'eoc'h eur c'henavo diweza pa c'hellen hen ober? Penaos em bije gellet beva war ho lerc'h hep lavaret d'eoc'h eur « Bennoz Doue » diweza? Ha breman, Itron gaez, e livirin d'eoc'h e c'hellit fiziout ennoun kement a zo war ho kallon. En doare-ze, mar kirit, n'ez aio ket ganeoc'h d'ar bez 'ho holl sekredou, hag eun dervez a deuio, martez a-raok pell, e c'hellin sevel va mouez da lavaret ez oc'h maro dinamm. »

Jenovefa e chomas mantret, n'edo ket c'hoaz o c'he-dal kelou he maro. Sevel a reas prim ha prim he spered bag he c'halon war-du Doue hag e pedas Berta da zigas d'ezzi goulou ha peadra da skriva. Houman a zentas rakk-tal. Hag o veza n'he doa na taol na kador. Jenovefa a astennas he c'horf war al leurenn hag a skrivas al lizer-man d'he fried :

« Va fried meurbet karet,

» War vein sklaset « Tour ar Bec'herien » deuet da veza va frizon, eo e skrivan d'it an toullad geriou-man, ar re ziweza a gasin d'it. En douar e vez va eskern pa zigouezo ar paper-man ganez, ha va ene a vez evit dirak lez-varn ar Barner bras. Hennez, da vihana, a oar e varvan dinamm daoust ma kaser ac'hanoù d'ar maro evel eur bec'herez divezet! O Sifroa ! Sifroa ! me a zo

dinamm, ya, dinamm, evel ar bugel a zo d'eomp nevez ganet; ben toui a ran dirag ar bez a zo o vont da gloza war va c'horf. Va fried meurbet karet, o va hol garrantez goude Doue, warnout ha warnout hepken eo e fell d'in truezi... Gevier spontus a zo bet dizac'het d'it, hag ec'h eus kredet anezo, Sifroa, te hag a gare kement koulskoude da bried Jenovefa!... ha penaos e c'hellez breman en abeg d'eun teod fall, kas ac'hanoomp d'ar maro, me ha da vab ? Sifroa ! va fried ker, eun dervez a deuio e vez o dizoloet fallagriez Golo, da zen a fizians. Arabat e vez o dit neuze avat koll da benn. Karet ec'h eus ac'hanoù gand eur garantie tener, ha breman c'hoaz, m'her goar, n'eo ket te an hini am laka d'ar maro; Providans Doue eo a zigas d'eomp ar groaz bounner-man evit kaeraat hor c'hurunenn. Arabat e vez o dit, va mignon, barn den hiviziken hep beza klevet e zifennou. Goulenn a ran ouzit poania da walch'i an torfed-man, daoust pegen nebeut bennak a berz ec'h eus ennan e gwirionez. Bez e peoc'h hag evit-se ped kalonek hag allies an Aotrou Doue, hag e vez i dizammet. En em gaout a raimp hon daou en eur vuhez nevez hag eno an teodou fall ne deuint ket a-benn d'hon dispartia, kaer o devezo...

» N'em eus mui nemeur a amzer da dremen war an douar; va c'halon a zo e peoc'h rak peurc'hraet em eus ar pez a chome ganen da ober. Kenavo er Baradoz, Sifroa! Doue ra 'z paeo eus ar garantie virion az peus bet evidoun beteg ar brezel! Mervel a ran o karet ac'hanoù evel kent.

» En an' Doue, Sifroa, arabad e vez o dit lezel va zud kaez da zizec'ha gand ar rann-galon ; gra kement a c'helli evit o frealzi. Siouaz! ne chom ganen begad amzer ebet da skriva d'ezo, rak prestik e teuio ar boureo d'hol laza. Lavar eta d'am zad ha d'am mamm n'em eus graet Morse netra a eneb an onestiz, pell ac'hano, p'eo gwir e skoer ac'hanoù evit beza chomet feal d'am fried. Lavar d'ezo int bet em spered hag em c'halon be-

tek va huanadenn ziweza, ez oun meurbet ankeniet en abeg d'ezo.

» Gant a ri, diwall da ober droug ebet da C'holo pa weli peger faziet out bet gantan. Ankounac'h a dorfed evel ma ran va-unan; da bried Jenovefa o verval eo a c'houlenn kement-se ouzit. N'em eus na droug na kasoni ouz den o vont d'ar maro; evel-se, arabad e vezd d'it lakaat herad gwad ebet da ruiilha en abeg d'in-me.

» En an' Doue, truez iveauz ouz ar re a zo o vont d'am skei ! Gra vad d'ezo ha d'o zud, rak en despet d'ezo, ha dre urz hepken, eo e raint al labour fall-ze.

» Drakon a oa, evel ma ouzout, unan eus da wella servicherien. Arabat eo en dese e intanvez diouer a netra; bez tad ar vinored a zo chomet war e lerc'h. Taget ha merzeriet eo bet dre m'en doa doujans evidomp hon daou. Embann a ri uhela ma c'helli ez oa dinamm ha didamall.

» Gra evid ar verc'h yaouank a roio d'il al lizer-man kement a zo dileet d'ezzi evit he c'harantez em c'henver. N'eus nemeti a gement he dije kredet chom a-du ganen, pa droe an holl enep d'in gand aon rak kounnar Golo.

» Kenavo ! Kenavo ! va fried karet ! Evid ar wech diweza er bed-man : Kenavo !

» Bez sonj eur wechig an amzer eus da bried dinamm ha reuzeudik.

» Jenovefa. »

Jenovefa, anal eo, a skuilhas eur mor a zaerou en-drama teue ar geriou diouz he fluenn ; n'eo ket souezus eta e vije skrivet fall, ouspenn ma 'z oa saotret, al lizer. Rei a reas anezan da Verta gand urz d'her miret ken na deuje Sifroa d'ar gaer, ha d'hen lakaat neuze etre e zaouarn. Tenna a eure goude eus he gouzoug eur chapeled perlez da rei d'ar baotrez.

— « Kemer, emezi, ar chapeled kaer-man evel eun testeni a anaoudegez vat evid an druez ac'h eus bet ouzin em zrubbilhou divent. Va fried eo a roas anezan d'in da zeiz va eured, hag abaoe e tougen anezan. Ar perlez-se o deus talvoudegez vrás ; ac'hanta, gwerz

anezo pa gari, hag ez pezo eun tamm peadra da zimezi. Arabad e vezd d'it morse, va merc'h, fiziout re e madou ar bed-man : ne roont ket an eurusded drezo o-unan. Sell ouzin-me : dougen a raen anezan, pinvidik bras ez oan, ha kouliskoude, her gouzout a rez, va fenn a zo o vont da gouzeza dindan an taoliou bouc'hal. Kerz e peoc'h, merc'hig vat, ha bez' fur ha devot. Me a zo bremm o vont da gomz ouz Doue. Kenavo ! »



Jenovefa dirak he bourevien

VII

Jenovefa a zo kaset d'ar maro

'N em frealzit, prinsez, Doue 'glev ho pedenn,
Astennet vo avat eun tamm ho pinijenn;
Servicherien Golo ho lezo e buhez
Da glask ho mad er c'hood gant al loened gouez.

N'OA ket aet Berta c'hoaz a-bell pa zigoras an nor war Jenovefa, gant strons bras, ha daou zen armet a deuas dirazi. Gand unan ez oa goulou ha gand egile eur pez kleze noaz. Jenovefa a oa daoulinet o pedi Doue a-greiz he c'halon, he bugelig kaez ganti etre he divrec'h.

— « Savit raktal, eme baotr ar goulou, ha deuit d'hon heul, c'houi hag ho pugel. »

— « Va Doue ! a lavaras-hi, ho pezet truez ouzimp ! Ar vuhez hag ar maro a zo etre ho taouarn ! »

Sevel a reas hag ez eas d'o heul, he divesker o horjella dindani, ken dinerzet oa bet en toull tenval-ze.

Eun hent hir o doa da ober dre zindan an douar. Paotr e c'houlou a yae da genta, Jenovefa war e lerc'h, ha goudre e teuc paotr e gleze, eur pez ki blevek ouz e zeulou. Digouezout a rejont dirag eun nor houarn vras hag a gloze war an hent kuz; an hini a oa da genta a zigoras hag a lazas e c'houlou. Digouezet e oant war harzou eur c'hood bras. Noz oa, hep ma vije gwall denval elevato, rak en diskar-amzer edod c'hoaz, hag al loar ne oa ket peur-guezet; en nenvou, ar stered a lugerne. Avel grenv a rae ha yen a-walc'h oa zoken.

An daou voureo ne lavarent grik ebet; doun doun ez ejont er c'hood gant Jenovefa.

Pa voent digouezet en eun dachenn sklaeroc'h, el lec'h n'ez oa na gwenz na drez, paotr e gleze a lavaras da Jenovefa gand eur vouez spontus :

— « Chomit a-zav, Jenovefa, ha d'an daoulin ! Setu deuet hoc'h eur diweza ! »

Jenovefa a zentas raktal.

— « Roït ho mab d'in breman; ha te, Rojer, laka d'ezzi eur mouchouer war he daoulagad ! »

— Kerkent hag hep gedal muioc'h an den kriz a zi-frammes ar bugel digand e vamm hag e yae d'her skei gant e gleze. Hogen, karantez ar vamm a drec'has, hag hi o starda he c'hrouadurig war he c'halon e keit ha ma lavaras o sellat ouz an nenv :

— Skoit ac'hanoun, va Doue! ha savetait an aeligmán ! »

— « Alo, alo ! eme ar boureo lezit an ardou-ze ; ret eo d'in peur-ober va labour Roït d'in ar bugel-ze; ne dalv ket d'eoc'h stourm, Itron. »

— « Tud gouez ! a lavaras Jenovefa a-dreuz he daerou, daoust ha c'houi ho pese ar galon da laza eur bugel ker yaouank ha ken dinierz ? Peseurt torfed en deus-hen graet eta ? Da biou en deus noazet ? Va buhez-me a c'hellit da gemeret pa gerot ; me ne stourmin ket ouzoc'h evit kement-se; dare oun, skoit warnoun pa blije ganeoc'h. Va bugel avat, o en an' Doue! me hoc'h asped, bezit truez outan ! Kasit anezan d'am zud, pe mar hoc'h eus aon oc'h ober evel-se, lezit ac'hanomp da veva aman hon daou... Me a ro d'eoc'h va ger e chomin atao

er c'hood gouez-man ha ne zizroïn biken mui e-touez an dud. Tud kriz ha digalon, me, pried ho mestr, eo a c'houlenn kement-se ouzoc'h, daoulinet e-harz ho treid. Mar em eus graet droug en eun doare bennak da unan ac'hanc'h, mar em eus graet eun torfed, savit ho kleze ha skoït dizamant. Hogen, c'houi oar ervat ez oun dinamm kaer. Ma rit droug d'in pe d'am mab kaez, me lavar d'eoc'h n'ho pezo mui peoc'h ebet war an douar. Doujitz barnedigez Doue kentoc'h eget hini an dud, ha gand a reot, diwalit da skuilha berad gwad dinamm ebet; ar gwad-se a c'houlennfe venjans warnoc'h digand an Aotrou Doue ! »

— « Ret mat eo d'in seveni urziou va mestr, a lavaras paotr e gleze ; pe 'ran mat pe 'tan fall, ar zamm a gouezo war bennou an Aotrou Kont ha Golo. »

— « Savit ho sellou etrezeg an nenv, a lavaras Jenovefa : gwelit du-ze al loar o vont da guzat a-drevn ar gwez sabr evit ma ne vezo ket test eus an torfed skrijus ez it da ober. Mont a ra da guzat ruz-gwad he dreumm.

Tud reuzeudik, bep tro ma welot anezi hiviziken o vont da guzat e tamallo d'eoc'h ar gwad dinamm ho pezo lakaet da redek... Pa vez en uhela an nenv hag ar muia skedus, an dud-all a vez laouen ; c'houi avat, muntrieren, c'houi avat a welo anezo goloet a wad, eus hor gwad d'eomp-ni. Klevit ! setu an avel o sevel, o sourral a dreuz skourrou gwez ar c'hood !... Ne glevit-hu ket anezan o skrijal, o klemm, o c'hourdrouz, o krozal d'eoc'h ? An holl draou krouet a zav en hoc'h enep gant spont hag euz bras. Kement delienn a glevot hiviziken o krena a roio d'eoc'h an derzienn. Sellit ouz ar stered-se o lugerni e bolz an nenv; ac'hantai henvet int ouz daoulagad o para warnoc'h e baradoz an Aotrou Doue. Taolit evez ez eus uheloc'h c'hoaz egeto eun Doue leal ha meurbet galloudus. Hennez, eun derivez a deuio, araok nemeur aman, ho kalvo dirag e lez-varn. Va Douet tadt an intanvezed hag an emzivaded, skoit kalon an dud-man hag a zo o-unan tadtou ha priejou. Harzit o brec'h ha mirit outo da laza eur vamm hag he bugel : daou vuntr hag a dennfe warnho ha war o zud eur valloz da viken. »

An hini n'en doa c'hoaz lavaret ger a zeblante nec'het bras hag a deue an dour en e zaoulagad.

— « Konrad, emezan d'egile, lezomp he buhez ganti! Rannet eo va c'halon o kleet ar vamm-ze o komz evel ma ra. Mar ec'h eus c'hoant da laza, sko war Golo, hennez hag hennez hepken eo a zo kablus. Ar plac'h kaez-man n'he deus biskoaz graet nemet vat. Ankouna c'haet ec'h eus petra he deus graet evidout pa oas klanv ? »

— « N'eus forz, eme ar boureo digalon, mervel a raio daoust pegeament a boan a ra kement-se d'in. Hogen, laza pe beza lazet, da zibab em eus. Hag an itron ne c'houmezfe ket ma lezfemp he buhez ganti, rak dont a rafe buan Golo a-benn da zizelei anezi. Ha neuze, her gouzout a rez, gourc'hemannet en deus d'eomp kas d'ezan daoulagad Jenovefa e testeni eus he maro. »

— « Ma n'eus nemet an dra-ze oc'h ober diaes d'it, ro peoc'h. Goulenomp ouz Jenovefa toui n'ez ay Morse eus ar c'hood-man hag e kasimp da C'holo daoulagad da gi ; ne welo seurd er gudenn rak e goustant a zo re zallet evit ma c'hellife hiviziken gwelet sklaer en eun dra bennak. Nemet marteze ec'h eus damant d'az ki ? Taol evez, Konrad ! Ne gavi ket evelato e ve talvoudousc'h buhez da gi eget hini ar brinsez he deus graet d'it kement a vad ha n'eus ket an distera tra da damall d'ez... Ne vezi ket fallakr a-walc'h evid ober an dra-ze ? »

— « N'emaoun ket en arvar, Konrad ! Doue a oar n'ez oun ket nec'het o tibab etre buhez va frinsez hag himi va c'hi... Nann, nann. Biskoaz c'hoaz n'em oa kavet va micher a voureo ker garo ha ma 'z eo hizio. Pege-ment a gounnar a yelo e Golo ma... »

— « Ro peoc'h d'in gant Golo, a lavaras Rojer; n'eus netra kaeroc'h eget rei skoazell d'eun den tamallet e gau. Eun den a galom a zo da d'ezan lakaat eun dra bennak en arvar, ha pa ve e vuhez zoken, evid ober e zevez penn-da-benn; ha goude ma tigouezfe ganeomp eun droug pe zroug, petra a ra ze ? abred pe ziwezat e vezimp digollet, kred ac'hannou. »

— « Evel a giri 'ta neuze » a lavaras Konrad gounetz gand e vignon.

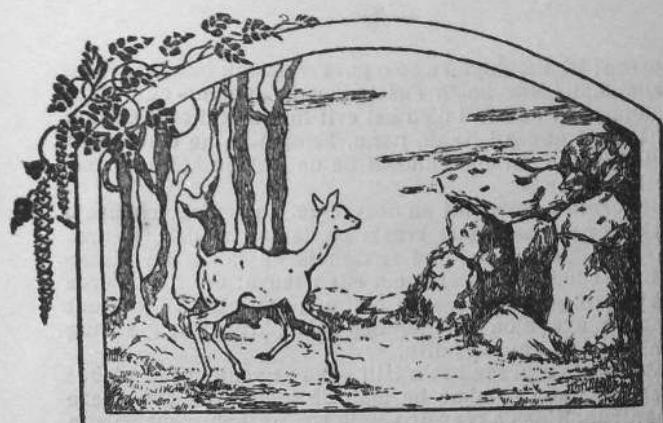
Hag e rejont da Jenovefa toui ne raje morse netra evit tec'het eus ar c'hood. Goulen a reas ive Konrad digant Rojer tevel krenn war ar pez a ouie diwar benn Jenovefa ha chom hep dont morse d'he gwelet en hec'h ermitach. Hag evit beza suroc'h eus o zaol e kasjont ar brinsez ar pella ma c'helljont, e douna ar c'hood, el lec'h ma n'oa bet den c'hoaz betek neuze. Ar paour kaez maouez a gouezas heb anaoudegez dindan eur wezenn zabr. An daou waz a lezas anezi eno hag a deuas war o c'hiz. Rojer avat a zizroas meur a wech, an daerou leun e zaoulagad da zellet ouz ar brinsez reuzeudik.

— « Va Doue, emezan, sellit a druez outi hag ouz he bugel ! Hon trugarez ne dalvezfe da netra ma ne vijec'h ket gwelloc'h eged an bud. »

— Pa voent dizro d'ar c'hastell e kavjont Golo astenant en e gambr war eur gador hir, e benn gantan etre e zaouarn, evel eun den kollet gantan e spered vat.

— « Setu aman daoulagad Jenovefa a zigasomp d'eoc'h », a lavaras Konrad diwar an treuzou, hep mont e-barz.

— « Kerz alese prim ! eme C'holo, o kregi en a gleze; ne fell ket d'in gwelet anezo ! Hag hiviziken gwaz a vezoz d'an neb a lavaros dirazoun ane Jenovefa ! It pell diouzin hag arabat e vezoz d'eoc'h dont ken aman !... Pennaos an dra-ze ? emezan o komz outan e-unan ; kent em boa plijadur o sonjal er venjans a dennjet eus gwreg Sifroa, ha breman, pa 'z eo graet an taol, n'em eus nemet poan spered ha melkon ?... Golo, muntrer diou wech, betek pelec'h out aet o klask plijadur difennet ! Ne vezoz mui eur begad eurusded evidout war an douar ! »



An heiez o vont d'he c'heo

VIII

Eun helez a vag Jenovefa hag he mab

...Asa, va bugelig, deuet zo d'eomp sikour!
Brava loenig hon eus aman tostik d'an dour!
Me glev eun dra bennak o tont du-ze d'ar red..
O Jezuz! O Mari! m'ho ped, hon dtwallat!
Sklasi a ra va gwad... Daoust petra a glevan ?

PELL e chomas Jenovefa hep anaoudegez din-
dan ar wezenn zabr, ha pa zivorfilas edo
bec'h-unam gant he c'hrouadur. Koumoul
du a oa en oabl hag al loar a oa kuzet
abaoe eur pennad brao a amzer; tenval sac'h oa. Eun
avel foll, eur wir gorventenn, a c'houeze war ar c'hood
bras. Skrijadennou eur gaouenn ha yudadennou eur
bleiz a lakaas ar vamm gaez da gren a gand ar spont; hag
e stardas he mab war he c'halon.

— « O va Doue, emezi, enkrezet oun !... Perak
sponta ? Gouzout a ran emaoch aze em c'hichen ! Evi-
doc'h n'eus ket a denvalijenn; gwelout a rit ac'hanoù,

Aotrou; ho taoulagad a zo o para warnoun ha war ar bu-gelig-man. Mar hoc'h eus tennet ac'hanomp eus a dre daouarn an dud fall n'eo ket evit hon teurel etre skilfou al loened gouez ! Nann, nann, kement-se ne c'hoarvezo ket. Fizians am eus ennoc'h ha ne c'herdin ket ho skoazzell en aner. »

Jenovefa a gavas hir an novez-se. Ha koulskoudé hec'h enkreuz ne reas nemet kreski pa darzas an deiz, pa welas gwelloc'h e pe stad reuzeudik oa laket. En diskar amzer edod, hel lavaret em eus ; tenval oa. Reier, drez ha sporn, gwez sabr, setu holl ar pez a c'helled gwelout eno. An avel a oa yen, hag hep dale e krogas ar glao hag an erc'h da goueza puill.

Jenovefa a grene hec'h izili gand ar yenn; ar glebor hag an naon a lakae he mab da glemm en eun doare mantrus. Klask a reas ar vamm eur wezenn gleuz pe eun toull bennak el lec'h m'he dije goudor hag eur frouezenn da derri he naon. Ne gavas netra, paour kaez ! Neuze, gant he bizied tener e turias an douar da gaout gwriziou louzou. An douar a oa skournet. Kement e poanias evelato, kement e kignas he bizied, ma teuas a-benn da gaout eun toulladig gwriziou. Chaokat a reas ar gwriziou-ze hag e paskas anezo d'he bugel.

Jenovefa a yeas dounoc'h er c'hoad da glask eul lec'h dereatoc'h. O veza savet war eur roc'h e welas damdost di eur zaozenn striz etre diou grec'hien. Mont a reas da welout hag e kavas eno eun toull dindan ar reier gouest da zigemerout tri pe bevar den.

E-kichenik ez oa eun eienenn hag a zilamme eus ar roc'h, skaer he dour evel eur zeizenn arc'hant; uheloc'h ez oa eur wezenn avalou gouez.

Jenovefa a yeas er c'heo; eno ne rae ket a c'hlaog nag a erc'h, ar yennienn avat a yae e-barz ha Benoni a grogas adarre da ouela gwasa ma c'helle.

Kreiz-deiz oa.

Ar vamm a zaoulinas war al leurrenn, he mab gourvezet dirazi :

Va Doue, emezi, ho pezet truez ouz eur vamm baour hag ouz he bugelig ken tener. C'houi eo a vag e-pad ar goany ar briñi dibredar-ze na reont nemet gournijal en-

dro d'ar gwez sabr ; c'houi eo a ro o magadurez d'ar prenved bras ha bihan a red war an douar... Gellout a cit kerkouls-all maga ac'hanomp-ni el lec'h gouez-man. O nann, n'hon lezit ket da verzel hep tammo boued ; bet hon eus ti digant ho madelez, ha breman e tigasot d'eomp tra pe dra da derri hon naon ! »

D'ar poent-se ar c'houmoul du a dec'h da vat hag an heol benniget a zigasas e vannou tommer da zec'h dilhad an dud kaez. Neuze iveau e klevjont an deliou see'h o strakal hag e teuas eun heiez da ziskouez he fri... Al loen ne oa ket aonik hag a yeas war eün d'e graou.

Al loen kuny a chomas a-zav dirak Jenovefa ha setu lakaet houman nec'het hag eun tammo enkrezen. A-nebeudou e teuas da gemerout hardizegez, ha setu hi da floura penn an heiez. Kement-se a reas plijadur d'al loen. Jenovefa a welas raktal petra he doa da ober : en em vaga o daou gant laez an heiez. Kas a reas muzellou he mabig beteg ar bronnou hag e voe lezit da ober. Pa oa leuniet gant gantan, Benoni a ziskouezas kaout c'hoant kousket. E vamm a bakedas anezan en eul lodenn eus he dilhad hag a gasas anezan d'eur c'horn eus ar c'heo hag a zebante beza bet dreset da ober gwele.

Neuze hepken e klevas Jenovefa mouez an naon en he diabarz. Mont a eure da obre eun dro er maez hag e tastumas eun toullad kraon. Pa zizroas e kavas an heiez gourvezet e kichen he bugel. Kinnig a reas d'ez ien dournad geot. An heiez a zebras ar geot eus daouarn ar brinsez reuzeudik hag a lipas anezo evit diskouez hec'h anaoudegez-vat.

Ar c'hraon am eus komzet anezo a oa bras evel « kolo ». Jenovefa a reas gand ar c'hlor evel skudellou da lakaet laez. Ha setu hi da drugarekaat Providans Doue.

— « Va Doue ! emezi gant kalon, ho karantez eo he deus graet d'eomp an donezon-man, kouls hag an donezonou all ho poa kent graet d'eomp. Ha setu ma n'hon devezo mui a aon hiviziken da verzel gand an naon, va mah ha me, hag heb enkreuz e welin o vont hiviziken ar goany hag ar gwäll amzer. Bennoz, mil bennoz d'eoc'h ! »

Jenovefa a evas laez. « Peger mat eo ! emezi. Biskoaz

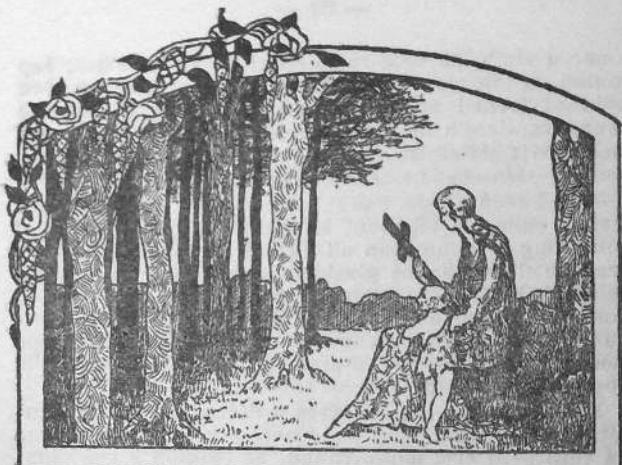
n'em boa evet netra kerkouls-all. Ne ouien ket anaout taolvoudegez ho tonezonou pa can e ti va zud. Ankouna-c'haït, Otrou, va nebeut a anaoudegez-vat ha va nebeut a aiked war-dro ar beorien. Siouaz! na ouien ket neuze petra eo kaout naon ! »

Trugarekaat a reas c'hoaz an Aotrou Doue goude beza evet, hag ez eas er maez eus ar c'heo. Dibab a reas ouz an treujou gwez ha war ar reier man (1) da ober he gwele hag hini he bugel. Lakat a reas da zisken izeloc'h, da stanka dor ar c'heo, ar skourrou sabr hag an drez a dro-war-dro. Gant eur skourr sec'h goloet a van a hep seurd liou e tresas eur groaz da lakaat e kichen he gwele.

Jenovefa a oa skuiz bras; azeza a reas en he zi sioul, hag eo'h en em gavas eurus da veza deuet eus he bac'h terval ha dizasun, da veza bet tennet gant Doue eus a dre daouarn Golo, an den fall. Gouzout a rae pegement he dije c'hoaz da c'houzant, hec'h-unan en eur c'hoad gouez.

« C'houi, Va Doue, emezi, am frealzo em poaniou. Evedoc'h me a lavarо gant habasked: « Ho youl santez bezet graet, ha nann va hini ! » Ha neuze hep dale e teuio an dervez ma c'hellin lavarout a-unan ganeoc'h : « Peurechu eo va foan ! »

Jenovefa a-greiz pedi a en em rôas da gousket.



Jenovefa o teski d'he mabig petra eo Jezuz-Krist

IX

Buhez Jenovefa er gouelec'h

Eun dervez ar gontez a ziroll da ouela
Ha da huanadi war he stad er bed-ma.
Digant he c'hrusifi ar gaezez a c'houlienn
Evit pe seurd torfed en em gav evel-hen...
Kerkent neuze Jezuz d'ezi a lavaras:
« Ha me evit petra emaoun stag ouz ar groaz ?
Lividrit d'in, va merc'h, hag hem oan perchennet
Gand an diaoul, pe sorser, evel ma lavaret... »

A DALEK neuze buhez Jenovefa er gouelec'h a voe buhez eun ermid. Ar goany a dremenras, an nevez-amzer, an hanv, an diskar-amzer, a dremenras an eil goude egile, hag ar goany a zeusas adarre heb an distera nevezenti e buhez an dud paour. A-wechou, azezet en hanv dindan eur wezenn bennak, ar brinsez a chome manret o klevout trouz ar brini er gwez bras. Brasoc'h evelato e veze c'hoaz he foan spered er goany, pa veze fall an amzer, goldet an

(1) Man ha kizivi a zo daou c'her da envel an hevelep tra.

douar a erc'h, pa veze ret d'ezi chom en he c'heo, hep goulou na tan, pa ne wele netra er-maez nemet roudou treid al loened gouez war an erc'h. Nag e huanade neuze war-lerc'h he zud, he fried, he mignoned! Pegelement e vije bet eurus o welet hini pe hini anezo! Siouaz! penn kristen ebet ne zeue morse da dreñen dre eno!

— « Pegen eurus, emezi, eo an dud o veva an eil e-kichen egile, da c'hellout komz, lavarout o flijaduriou kouls hag o foaniou an eil d'egile! N'ouzont ket peger brao ed d'ezo! ha ne glaskont nemed eun dra: en em heilhat! Gwella a zo, c'houi a chom ganen, va Doue! ha komz ouzoc'h a zo eun tammat c'houekoc'h eget komz ouz ho krouadurien. Chom hepken a chom ganeomp pa zeu an holl dud d'hon dilezel. El lec'h gouesa emaoch', kouls hag e sioulder an noz tenvala. »

Her gwelout a rit, Jenovefa a drôe atao he holl zonjou war-du Doue, hag en doare-ze e leuas an euriou da veza eviti evel munutennou; he foaniou a voe skanvaet kalz: ar relijon, ar devosion a zoug frouce kaer evid ar bed-man kouls hag evid ar bed-all.

Mil boan he devoa ar wreg paour o tiwrizenna al louzeier a dalvez d'ezi da vagadurez; a-wechou zoken ne gave netra, ha neuze e ranke chom da ehana. « Da vihana, emezi, mar em bije eun nadoz hag eun tammat neud, e kavjen berroc'h va amzer hag e rafen eun dra bennak talvoudus. An dud a glemm eus al labour ne ouzont ket pegen inouet eo ar re n'o deus netra da ober. Eun tammat brao eo gwelloc'h kaout labour start eget beza dilabour a-grenn evel ez oun ! »

A-wechou-all he dije karet kaout da lenn eul levr mat bennak. « Hag a amzer, emezi, em eus-me aman da greski va deskadurez m'g'm bije levriou! O va Doue! ho labourou-e'hous a zo eul levr kaer skrivet gant ho tour. Ennan eo e lennin ha muioc'h e teskin en doare-ze eget na rafen gant holl levriou gouiziek an douar. »

Adalek neuze e krogas Jenovefa dazellout pisoc'h ouz labourou ar groudigez. Eur vleunienn, eur c'houillig, eur valafenn gant he eskell a bep seurd liou, a rae d'ezi eur blijadur dispar; e pep tra e lenne furnez ha madelez an Aotrou Doue.

Eun dra a zo hag a rae d'ezi kaout muioc'h c'hoaz a zudi o studia oberou Doue. Jezuz-Krist en doa savet e barabolenou gand eur bern traou hag a wele en-dro d'ezi, er gouelec'h.

D'an nevez-amzer, pa zeue an heol nevez da zigas er c'heo e vannou skaer ha klouar, Jenovefa a lavare gant levenez: « An heol, Aotrou, a zo eur skeudenn eus ho madelez hag eus ho karantez hep muzul. Jezuz-Krist, ho mab, en deus lavaret: « Hon Tad eus an nenv a laka an heol da bara war ar re fall kouls ha war ar re vad; grit, va Doue, ma vezoz astennet va c'harantez war an holl dud, evel ma 'z eo hoc'h heol evid an holl, grit d'in ober vad ive d'am enebourien. » Pa veze ne-c'het o klas kouzout petra he dije da zibri, pa zeue an dristidigez da denvalaat he zal, o klevout richan al labousedigou, Jenovefa a lavare :

— « Krouadurien seder, na c'houi a zo laouen ha dienkreiz! C'houi a gan a greiz kalon! Daoust ha ne dlefent ket beza laouen eveldoc'h? Eo ta, rak Jezuz-Krist e-unan eo en deus lavaret d'in kouls ha d'ar reall: « Sellit ouz evned an nenv! Ne hadont na ne eos-tont, ha koulskoude int maget gant ho Tad a zo en nenv; daoust ha ne dalvezit ket muioc'h egeto ? » Ya, va Doue, eun tammat e karit ac'hanoù muioc'h eged al loenedigou-ze: dleout a rafen beza laouen evelto, ha muioc'h c'hoaz zoken ; dienkreiz e tlefen beza, daoust n'eus mui den war an douar o hada hag oc'h eosti evidoun. »

O sellout ouz bokedou ar c'hoad gouez livet gand al liviou kaera, Jenovefa a lavare gand ar vrasha plijadur:

« Na c'houi ives, bokedou kaer, c'houi a zo eun testeni skaer hag anat eus karantez va C'hrouer em c'henver. Ac'hanoch' eo en deus lavaret Hor Zalver: « Sellit ouz lili ha bleun ar parkeir; ne labouront ket, ne ne-zont ket. Mat! lavarout a ran d'eoc'h n'e ket bet gwis-ket Salomon ker kaer hag i, zoken pa veze en e gaera. Daoust ha kaout a ra d'eoc'h, tud goan a feiz, e rafe nebeutoc'h evidoc'h eget na ra d'ar bokedou ? » Evel-se 'ta hiviziken ne vanko d'in na feiz, na fizians; na nezan na ne wrian, gwir eo, koulskoude ne vezin ket e poan gand ar pez hon devo da wiska, va mab ha me. »

En hanv, pa veze dizec'het ar zaonenn gand an heol bero, Jenovefa a yae d'ar feunteun da derri he sec'hed. Lavarout a rae neuze: « Ho komzou, va Doue, a zo d'am ene ar pez ma 'z eo an dour fresk-man d'am muzellou. Lavaret hoc'h eus hoc'h-unan : Dont davedoun an neb en deus sec'hed, da eva. An dour a rōin-me d'ezan a vezoz eun eienenn veo hag a dalvezo evid ar vuhez peurbadus. D'an eienenn veo-ze e fell d'in mont da glask harp ha frealzidigez em zrubaillhou, ha levenez santele foaniou, breman pa 'm eus diouer eus holl blijaduriou, ha komzou mat tud ar bed. »

Pa zelle ouz ar bern reier chomet sounn en o zav e-pak'ement a gantvedou, daoust d'an avelou foll, Jenovefa a lavare komzou an Aviel: « An neb a zelaou va c'homzou hag a zent outo a zo henvel ouz an den hag en deus savet e di war ar roc'h. » Ha me, emezi, a zavo va zilvidigez war ho komzou, ha mors e ne c'hello he diskara. »

Ar spern hag an askol zoken a rae d'ezzi kaout son-jezonou santele: Nag eurus e vijen, emezi, o kutilh rezin alaouret pe frouvez-all war ar spern-ze! Ne daly ket d'in gedal kement-se, rak Jezus-Krist en deus lavaret: « Ne gutuilher ket a rezin war ar spern nag a fiez war an askol. Eur wezenn vat a zoug frouvez mat, eur wezenn fall avat ne zougo nemet koz frouvez. »

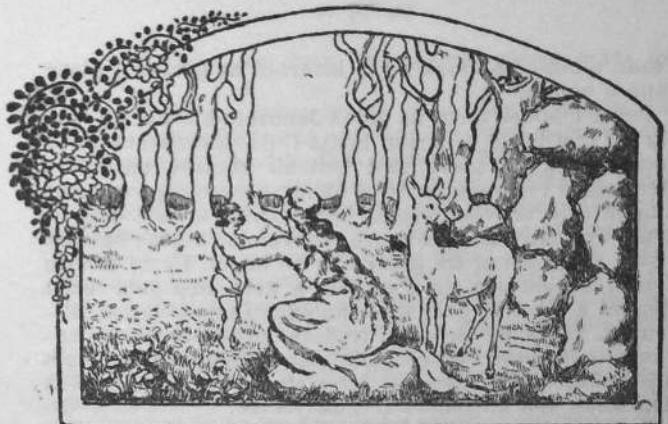
An holl draou krouet a zeue en doare-ze da zougen Jenovefa da zavel he spered hag he c'halon war-du Doue.

Evelato Jenovefa a gave he bugel kaeroc'h egod al laboused, ar bokedou, an heol, an dour eien. Benitez, pa veze tomm an heol, e touge anezan en eul lec'h di-zolo, da ziskouez d'ezan bolz an nenv. Keit ha ma veze an heiez o peuri, Jenovefa a rae eur bale dirak « he zi », Benoni ganti war he brec'h, hag e lavare d'ezan kalz traou karantezus ha tener. Ha pa zeue ar bugel en eur vouso'hoarzin da astenn e zaouarnigou munut war-du e vamm, houman a ankounac'hae he stad reuzeudik hag a en em gave evel en eur baradoz. Sellout a rae outan gant teneridigez hag e lavare: « Bennoz ! Mil bennoz d'eo'h va Doue ! p'ho'h eus lezet ganen an tenzor kaer-

man ! Tad eus an nenv, skuilhit ho kwella grasou war va aelig! Roït d'ezan yec'hed ha buhez hir, Doue leun a garantez !... Na lirzin eo e zaoulagad ! Pebez aeridigez vat ! Tal eun ael glan en deus !... Hag an divoc'h-se henvel ouz diou rozen, kaera kelou eus eur galon yac'h ! Peger brao ec'h en em gav aze war va feultrin ! N'eo ket heb abeg en deus lavaret Hor Zalver: « Ma ne zeuit ket da veza evel bugaligou n'eot ket da rouantelez an nenv. » Ha perak ne glask ket an dud beza henvel ouz ar bugel-man, da lavaret eo : glan, dic'hloù ha dizrouk ? Eur c'holl bras eo evidomp, rak, ma rajemp, hor bije ar baradoz en hon diabarz hag e vijemp eurus evel ar bugel-man etre divrec'h e vamm. »

Alies e teue c'hoant d'ezzi da welout eun iliz bennak eur wech c'hoaz. « Eurus, mil gwech eurus an neb a c'hell klevout komzou Doue bodet en e ilizou gand eur maread kristenien-all ! Na kaer, na dudius eo klevet ar gristenien-ze o kana kantikou devot ! Ma klevjen hepken eur c'hloc'h e bole ! Petra lavaran, va Doue ! ar bed, holl a zo hoc'h iliz ha kalon ar c'hristen mat a zo eun aoter savet e-kreiz sioulder ar gouelec'h. »

Kement a wele a lakae ar wreg santele da zonjal e Doue. Er goany avat, pa n'helle ket mont er-maez, eo e kave amzer da zavel he c'halon war-du an nenv.



Jenovefa o skolia he mab Benoni

X

Jenovefa o skolia he mab Benoni

Skolia 'ra he bugel, dont a ra d'e gelenn;
Eur bleiz d'ez a ro dre druez eur c'hroc'hen
Eus eun danvad bihan 'vit kuzat aneza:
« Loenig paour, emezi na ra ken eur seurd tra! »
D'he mabig Benoni e tisplego neuze
Pegement a c'hrasou he deus digant Doue,
Ar bugel a gompren kerkent e vadelez
Ha gand e vamm e lar d'ezan mil trugarez.

GWELET e vez a-wechou bleuniou kaer o tis-paka e-touez brug ha spern al lec'hiou gouesa; evel eur vleunienn koantik bras e save hag e kreske, er c'hoadou, Benoni, mab Jenovefa ha Sifroa. Desket en doa kerzet; e vamm he doa gwisket d'ezan kroc'hen eur c'haro yaouank das-tumet ganti er c'hoad. Daoust ma n'oa bevet ar prins kaez nemet gant gwriziou louzou, dour ha laez, e yec'hed a oa dispar, sevel a rae brao ha nerz a zeue d'ezan a-nebeudou. E spered ives a zigore prim. Kompren a rae a-benn neuze meur a dra, anoiou kement a oa a dosta

d'ezan a ouie, ha klask a rae lavarout ar geriou a gleve gand e vamm.

Peger c'houek e voe da galon Jenovefa klevout he mabig o trailha e c'heriou kenta ! pa glevas anezan o komz, hi ha na gleve mui keit-all komzou an dud ! Mennout a reas avat mervel gand al levez pa lavaras mamm evid ar wech kenta. An dra-man a oa e deiziou kenta ar goanv. Adalek neuze Jenovefa a chomas bemdez e-pad meur a eur da gomz ouz he bugel. Deski a eure d'ezan anoiou pep tra a gement a wele. Hep dale zoken Benoni a c'hallas ober goulenouigou ouz e vamm. El-fennou kenta ar skiant o tispaka, testeniou kenta kantez eur bugel evid e vamm, petra c'hell ober muioch'a blijadur da houman ?... Jenovefa a dremenais evel-se deriveziou yen ha tenval ar goanvez-se.

Ar bugel a gouezas klanv a-raok an nevez-amzer hag a rankas chom pell klozet er c'heo. Kerkent avat ha distro an deiziou tomm Benoni a gavas a-nevez e liou hag e nerz. Eur beure, Jenovefa a grogas en e zourn hag a gasas anezan da welout bokedou kaer en draonienn. Ar paotr a chomas skdet o welout ar girzier e glas, ar gwez gand o deliou fresh beo, o klevout al laboused o richana war ar skourrou... » Petra eo kement-man, mamm ? emezan. Pep tra aman en deus kavet dilhad nevez. Na kaer eo breman ar zaonenn ! An draonienn-man a oa goldet a erc'h n'eus ket pell a zo, ha setu hi breman glas, ker glas m'eo du ar gwez pin dirazo; ar gwez hag ar girzier a oa sec'h ha diwisk, ha setu ez int go-luet a zeliou glas sklaer. Hag a blijadur, a vad a ra d'ar c'horf bannou tomm an heol ! Na kaer eo d'an nec'h holz glas an nenv !... Hag an traouigou-ze livet gant liou a bep seurd, sell, mammig, re wenn, re ruz, re c'las, re velen ! »

— « An traou-ze, va bugel, a zo bokedou, a lavaras Jenovefa. Setu aman unan bennak kutuilhet ganen evidout. Ar re-man, sell, a zo bokedou an hany, ar re-all-man, bokedou pao-bran: gwel peger melen int, evel an aour !... Kemer diouto da-unan kement hag a gari. » Ar bugel a gemeras kement a vokedou ma ne c'hallas mui hep dale o mirout holl en e zourn. Ar vamm, neuze, a zavas uheloc'h gant he mab.

— « Selaou, va mab, emezi, ne glevez netra dre aze ? »

Evid ar wech kenta abaoe m'oa deuet d'ezan eun tammig anaoudegez eus an traou, ar bugel a daolas evez ouz kanaouenn eun toullad evned er c'harz.

— « Petra eo, emezan, an trouz dudius-se ? Bis-koaz n'em boa klevet kemend-all. Kanaouenn a zo e pep gwezenn, war bep skourr glas, hag ar mouzeziou-ze a zo holl dishenvel an eil diouz eben; deus 'ta, mammig, deus buan da welet petra eo an dra-ze. »

Jenovefa a azezas war eur maen dindan gwez fao hag a gemeras he mab war he barlenn. Neuze e taolas d'an douar eun toullad greunennou digaset ganti eus ar c'hood. Labousé a ziredas hag a boanias da zastum ar greun-ze. En o mesk edo ar boc'hig-ruz hag ar pintig, ar sidanig hag ar heufig gand e vruched ruz tan. « Sell, Benoni, eme ar vamm d'he bugel, kanaouennou al laboused-se eo a rae bremaik kement a zudi d'it. »

Ar bugel a dride gant al levez.

— « Krouadurien goant, emezan, c'houi eo eta ar ganerien a rae kement a blijadur d'in ! Barrekoc'h ez oc'h eun tamm mat egod ar brini pa ne ouezont nemet « koakaat » ; ho plunv ive a zo kalz bravoc'h egod o re. Livirit d'in, va mamm, perak eo breman ker brao pep tra. N'eo ket c'houi, moarvat, eo hoc'h eus troet penn d'ar zaonenn epad ma 'z oun bet klanv; nann, n'hoc'h eus ket bet a amzer, p'eo gwir n'ez aec'h ket diwar va zro, hag ouspenn-ze, n'oc'h ket barrek a-walc'h da ober traou ker brao-ze. »

— « Va bugel ker, eme Jenovefa, komzet em eus bet d'it meur a wech a-benn breman eus an Aotrou Doue, an Tad hon eus en nenv, an hini en deus krouet an heol, al loar, ar stered ; hen eo ive en deus, evit hor plijadur, krouet kement a zo en-dro d'eomp aman. »

— « Ret eo evelato e ve Doue Meurbet fur ha gouiziek », a lavaras Benoni.

Jenovefa a vousc'hoarzas hag a stardas he mab war he c'halon. Pokat a reas d'ezan ive gant teneridigez.

Antronoz vintin ar bugel a yeas abred da lavarout d'e vamm :

— « Deuit buan, mamm, da welout petra en deus graet Doue a-nevez evidomp ! »

Jenovefa, evel just, a vousc'hoarzas gant skiant he bugel. Kas a reas anezan d'eur riboul ledan etre reier uhel, el lec'h ma sköe muioc'h an heol. En abeg da ze oa darevoch ar frouez dre eno. Eun toullad deriveziou diaraok hé doa gwelet eno plant sivi e bleun. Hag e gwirionez, kaout a reas eun toulladig sivi ruz.

— « Ar re-man ive moarvat, a zo eur seurd bokedou-all ? » a c'houennas Benoni. »

— « Namm, eme Jenovefa, ar re-ze a zo frouez anvet sivi. »

Hag ar vamm a stouas da gutuill unanik bennak .

— « Sell, va mab, emezi, debr ar re-ze. »

Ar bugel a zebras hag a lavaras :

— « O na mat int !... Gellout a ran kutuill iveauz, mamm ? »

— « Ya, va bugel: kemер hepken ar re a zo ruz-tan. »

Neuze ar paotr a zastumas hag a zebras gant plijadur eus ar sivi kaer a oa eno.

— « An aotrou Doue, emezan, a zo mat evidomp paro d'eomp traou evel-hen ! »

— « Ac'hanta, bugel, eme ar vamm gristen, lavar 'ta neuze bennoz d'ezan.

Hag ar bugel savet mat a gouezas d'an daoulin, a groazias e zaouarn hag a lavaras a-vouez uhel :

— « Doue madelezus, me ho trugareka evid ar sivi mat-se hoc'h eus röet d'eomp hizio ! — Mamm, emezan, kaout a ra d'eo'h oun bet klevet gantan ? »

— « O ya, a-dra zur, a lavaras Jenovefa ouz hen starda war boull he c'halon hag o pokat d'ezan kalonek; ha pa n'az pefe graet nemet sonjal ez kalon hep digeri da vuzellou da lavaret eur ger, Doue en dije gouvezet: gwelout ha klevout a ra pep tra. »

Adalek neuze Benoni a c'houenne bemedez gwelout eun dra nevez krouet gant Doue. Jenovefa a lavaras d'ezan :

— « Ret e vezd d'it teurel evez hiviziken da-unan, ha pa 'z pezo kavet tra pe dra dianav dont da lavarout d'in. Gwelout a rez ar spern-du-ze a zo aze a-us d'ar

roch ? Ar re-ze a zo gwez-irin. Sell outo, leun int a voulou bihan glas. Deus breman d'am heul; en tu-all aman, sell ouz ar plant a zo aze : roz-gouez int gant o boullou henvel ouz viou bihan glas. War an uhel du-hont ez eus diou wezenn: unan ber hag eur wezenn avallou gouez. Sell piz outo : ne welez ket war o skourrou eur bern boullou brasoc'h eget re an irin hag ar roz-gouez? Deus bemedez da welout anezo hag e liviri d'in penaos e kavi anezo eus an eil dervez d'egile. »

En noz warlerc'h e kouezas eur glao habask hag a reas mil vad d'ar plant. Benoni a lammas da gonta d'e vamm. « Mamm, ô mamm ! emezan, boullou glas an irin n'eus mui anezo, bokedou gwenn eo a zo eno breman; ar spernenn-all iveauz a zo goldet a zeliou glas hag an diou wezenn a zo deuet da veza daou bez boked bleun ruz ha gwenn. Pebez dudu a zo ouz o gwelout ! Peger bras eo madelez an Aotrou Doue ! Deuit buan, mamm, deuit da zellout outo 'ta ! » Ar rozenn-c'houez ivez, moarvat, ne zaled ket da veza e bleun. N'int ket c'hoaz digor, korn-zigor int hepken. Daoust hag an Aotrou Doue n'en deus ket bet amzer a-walc'h da beurzigeri anezo en noz tremenet ? »

— « Doue, eme ar vamm, n'en deus bet poan ebet oc'h ober an holl draouze; ober a c'hell pep tra gand eur gomz, rak ma 'z eo holl-c'halloudek. »

— « Penaos, a c'houennas Benoni, e c'hell Doue ober traou ker kaer pa vez ken tenval an noz ? »

Jenovefa a zisplegas d'ezan e wel Doue kouls en noz hag en deiz; ha kement-se a lakas er paotr da veza souezet bras.

Eur vintinvez ez eas laouen bras da gaout e vamm.

— « O mamm, emezan, na me 'm eus kavet eun draiskis ! Deuit, ha c'houi a lavaro d'in petra eo. » Hag e krogas en he dourn d'he o'has dirag eur vodenn spern-du. — Sellit e kreiz ar vodenn emezan, ne welit-hu ket eun dra bennak ? — Eun neiz sidanig eo, eme Jenovefa; al laboused a vez o chom en o neiziou evel emaomp-ni o chom er c'heo; o neiziou eo o ziez. Sell, ar barez a zo warnan. Eman o sellet ouzomp gant fizians... Ploup ! eman nijet kuit !... Breman, Benoni, sell piz ouz an

neiz-se, diwall avat ouz an drein. Gwelout a rez eo graet a-ziavaez gant geot sec'h; en diabarz ez eus reun tro-dro. Sell mat ebarz, Benoni ! » a lavaras ar vamm o sevel he bugel uhel a-walc'h evit ma welje.

— « O na koant eo ! » a lavaras ar paotr. Petra eo, mamm, ar pemp boull vihan-ze? — Ar re-ze, mabig, eo ar viou. — Petra ra al labous gand ar viou-ze? a c'hou-lennas c'hoaz Benoni. — Gwelout a ri kement-se diwe-zatoc'h, eme Jenovefa. Sell outo bemdez, mar kerez, hep kregi enno. »

Eur pennad goude e teujont adarre da welout an neiz. Ne gavjont ket ar viou, pemp labous bihan a oa en-nan. « Pegen dister int ! a lavaras Jenovefa ; serret eo o daoulagad hag o c'hroc'h-en a zo dizolo. O eskelligou n'o deus tamm nerz ebet c'hoaz, ne c'hellfent ket zoken dont eus o neiz. »

— « Krouadurien geiz ! O va mammig, emaint o vont da vervel gand ar riou hag an dienez ! »

— « Nann, va mab, Doue a bourvezo d'o holl ezom-mou: an neiz a zo goldet a c'hoan hag a reun en dia-barz, evit n'o devo ket a riou; kelc'hiek eo, evit na ve-zint ket gloazet. Ar vamm-sidanig hec'h-unaneo he deus-her graet; ha graet eo ker brao ha ker mat ma ne c'hellfemp ket ni hon-daou ober kemend-all. Doue eo en deus desket d'ezi labourat dre vadelez ouz he laboused bihan. Sell, deliou ar vodenn spern a ro d'ezo disheol breman pa 'z eo ken tomm an heol; pa ra glao, an deliou-ze a vir outo da veza glebiet. Pa vez freskik an amzer, da veure ha d'an abardaez, ar vamm a deu da dremen pennadou ganto, ha neuze e c'holo anezo gant he diou askell. Drein ar spern o deus zoken aman o zalvoudegez: mirout a reont ouz al laboused gouez da zont da zibri ar re vihan. Evel-se, beteg en traou distera, e welomp madelez bag evezed an Aotrou Doue ouz e grouadurien. »

Jenovefa a gomze c'hoaz ouz he mab pa zeuas ar vamm-sidanig da lakaat he zreib war lez an neiz. Ker-kent ar re vihan a zigoras o beg hag a astennas o gou-zoug war-du enni. Houman a vouetas anezo holl. Benoni a gavas an dra-ze brao bras : « Na kaer eo kement-

se, emezan, o lammet gant levinez; na kaer eo kement-se !

— « Al labous, eme Jenovefa, a glask hag a zigas boued d'e re vihan o veza ma ne c'hellont ket mont o-unan da glask. Hogen, ar greun lezet en o fez a vije re galet, kalz re galet evit an evnedigou, ar yamm, da genta, a vruzun ar greun-ze, ha pa 'z eo bouk a-walc'h ar boued e vez rôet d'ezo. Gwel, va bugel, nag a evez a-berz Doue ! Pegement a breder a gemer gand e holl grouadurien ! Maga a ra an distera labous, maga a ra ha maga a ray ac'hanoomp-ni iveau. War gement-se e c'hellomp beza dienkrez. »

— « Ya, ya, rôet en deus Doue d'in eur vamm hag a gar ac'hanooun kalz muic'h eget na gar ar vamm sidanig he re vihan; paneve c'houi, va mamm, e vijen maro-pell a zo !... »

Hag o lavarout kement-se Benoni a lammas da vriata e vamm.

Bemdez e kave ar paotrig eun dra nevez bennak da ziskouez d'e vamm pe da gonta d'ezi. Hag o veza ma oa holl d'ezan ha ma n'en doa kamarad fall ebet da drei anezan diwar an hent eeun, spered Benoni a zigore buan. Karout a rae e vamm dreist pep tra; kaerder an traou krouet gant Doue a skôe e galon c'lan. Bep beure e tigase d'e vamm ar c'haera bokedou a gave da gutuilh; kutuilh a rae d'ezi ive ar frouez a vije hervez poent ar bloaz. Deuet oa zoken a-benn, gand an amzer, da ober eus ar c'heo eul lec'h kempenn ha dereat, kouls lavastumet koant, gand ar c'hregin hag ar vein lugernus dastumet gantan hag en doa renket brao enni.

Ar vamm vat a gemere tro eus pep tra evit kentelia he mab ha plijadur he devoe o welout anezan o kreski er furnez hag er zantelez.



Ar goany er c'hoad

XI

**Jenovefa a gav eur gwiskamant tomm
a-benn ar goany**

Ar rusta yenenn, an naon hag ar zec'hed,
Eo bemdez lod va mab ha va hini er bed.

An nevez-amzer hag an hanv a oa tremenet evit Jenovefa hag he mab e-kreiz plijaduriou glan ha dinoaz. An diskar a zeuas d'e dro ha gantan an heol oc'h izelaat a rôas nebeutoc'h a dommder. Er poent-se eus ar bloaz bolz an nen' a vez peurvuia golêet a goumoul du ; an douar, evel skuiz o rei, ne zouge mui na bokedou na frouez. Al laboused ne ganent mui nemeur, hag eun darn anezo a oa aet d'ar broiou tommoc'h; er gwez, an deliou melen a zistage hag a goueze d'an douar da ober teil.

En deiziou-ze, Jenovefa a oa azezet dirag ar c'heo o sonjal gant tristidigez er goany o tostaat.

— « Va mamm, a lavaras Benoni, daoust ha Doue ne gar mui ac'hanomp, peogwir e lam diganeomp e zo-nezonou ? Daoust hag ar bed a zo o vont da verval ? »

— « Tamm ebet, va mab, a lavaras Jenovefa ; Doue a garo ac'hanomp kelt ha ma karimp anezan. Traou an douar hepken a gemm hag a varv; karantez Doue ouzimp a bado da viken. Erru eo ar goany, kogen, goude ar goany e teuy adarre an nevez-amzer gand e holl draou nevez. Kement-se a e'hoarvez bep bloaz, n'eus ket eta da veza souzezet ha nebeutoc'h c'hoaz da veza enkrezen. Bez laouen evel a-raok o sonjal en amzer gaer a zeuio goude ar goany. »

Goude e lavaras outi hec'h-unan o sellet ouz ar bugel :

— « Heman a vezo evidout ar goany kenta abaoe ma 'e'l peus anaoudegez : ha setu perak ez out nec'het o klask gouzout petra c'hoarvez. Da vamm he deus c'hoaz nebeutoc'h a skiant egedout p'en em lez da vont d'an dristidigez o c'houzout ervat e tremeno an amzer fallman. Ref eo d'in eta trech'i warnoun va-uman ha diskouez penn laouen d'it. »

Jenovefa a boanias a-raog ar gwall-amzer da zastum avalou, per, irin, kraon ha gwriou ar muia ma c'hellas, a-benn ar goany, ha Benoni a rôe dourn d'ez i gwellas ma c'helle. Pell a oa he doa dastumet geot d'he heiez.

Ar pez a rae d'ez i ar muia neo'hamant oa ar gwiskamant. Petra a gavjent da c'holei o c'hrroc'h-en ? Ar pez dilhad a oa warni abaoe meur a vloavez a oa brein. Azezel dirak « he zi », Jenovefa a glaske gant drein pega tammou ar pez dilhad-se. Siouaz ! koll a rae he foan : ne zalc'he tamm ehet ken.

— « M'am bije breman, emezi, eun nadoz hag eur bellenn neud ! »

Benoni a welas glac'hар e vamm.

— « Mamm, emezan, hag ankounac'haet ho pefe ar pez a lavarec'h d'in eun dervez pa c'houlennen perak e kolle an heiez he reun ? C'houi a respontas d'in : « Doue a ro d'ez i hep bloaz, en hanv, eur gwiskamant reun, a skanvoc'h da zougen, hag aesoc'h ouz an dommdher. Er ouzit : va fried, beo eo ? deuet eo beo eus ar brezel ?

loc'h ouz ar yenienn. Arabat eo d'eo'c'h eta gouela ken, rak Doue hep mar a zigaso d'eo'c'h dilhad tomm : ne gav ket d'eo'c'h, moarvat, ez oc'h nebeutoc'h eged an heiez dirak Doue ? »

Jenovefa a bokas d'he mah.

— « Mat a leverez, va mab, emezi ; ne fell mui d'interri va fenn gand an amzer da zont ; Doue n'hol dilezo ket : an hini a ro gloan ha reun d'al loened ha liou d'ar bokedou a quezo ive gwiska da vamm baour. »

Eur pennad goude e lavaras da Venoni chom war-dro ar c'heo hag ez eas hi da ober eur bale e doñnder ar c'headou. Eur penn-baz a oa ganti en he dourn hag eur grogennad laez ouz he c'hostez. Azeza a reas e-harz treid eur grec'hienn uhel a-raok sevel warni. Edo oo'h eva eur banne laez pa-welas ouz ar grec'hienn eur bleiz o tec'hout gand eun danvad. Al loan naounek a welas Jenovefa hag a chomas a-zav da zellout outi gant daoulagad glaou tan. Ar plac'h kaez a grogas da gren a gand ar spont ; buan avat e tivorfilas. Kregi a eure en he haz hag ez eas beteg al loan gouez da zarc'haoui d'ezan eur pez taol war e benn.

Oc'h ober kement-se ne c'hoantae nemet savetei an danyad kaez. Ar bleiz a ziskrogas diouz e breiz hag a yeas a ruilhou da draon ar menez. Ac'hano e kerzas buana ma c'hellas o yudal en eun doare skrijus. Jenovefa a boanias da zigas buhez en danvad, hogen, kaer he devoe digeri d'ezan e c'henou ha skuilha laez ennan,

An darvoud-man a lakan Jenovefa da ober mieur a dro war he spered.

— « Paour kaez, emezi, dont a rez eus ar vro el lec'h m'edon va-unan kent dont da chom er c'headou gouezman. Siouaz ! pell bras a zo n'em eus bet kelou ebet ac'hano. Ma vijes bet beo c'hoaz, m'em bije maget ac'hant. Hag a blijadur en dije bet Benoni ouz da welout ! Dont a rez marteze zoken eus kreier va fried ha va remel... Sell 'ta, ya da, emezi, re wir eo : setu aman hormerkl Hen anaout a ran ! Ma vijes bet beo ha mar geljes klevout yez an dud, hag a draou em bije da c'houlenn ouzit : va fried, beo eo ? deuet eo beo eus ar brezel ?

Daoust ha dont a ra Jenovefa en e spered gwech pe wech ? Droug a zo ennan bepred em eneb, pe deuet eo pelloch' da welout sklaer ha da amaout e fazi?... Va Doue! va Doue! ne vank netra d'ezan ! Ha me pebez buhez eo va himi-me aman ! »

Setu neuze eur menoz o tont d'ezzi da lakaat he c'halon da skei prim. « Ne dlean ket beza pell eus va bro, sur a-walc'h, a lavaras-hi gant levez; anez ne vije ket al loen-ze aman. Ha mar ez afemp da welout!!! » Ne bade ket gand ar c'hoant da vont da glask ar gér. Hag tirollas da ouela dourek. Pell bras e chomas evel-se nec'het, etre daou.

— « Nann, nann, emezi, aman e chomin pa 'm eus touet chom. Touet em eus, re wir eo, gand aon rag ar maro; n'eus forz, ne vefen ket didamall ma torrfen va le. Ha neuze, oc'h ober kement-se e vefen marteze penn abeg a varo an daou zen o deus lezet va buhez ganen. Nann, nann, ne din ket ac'hant ken na blijo gant Doue tenna ac'hant eus va foaniou. Pa blijo gantan e tigaso eun den bennak dre aman. Kentoc'h merveil mil gwech eget beza saotret gand an distera kailhar ! »

Jenovefa a yeas neuze da glask eur grogenn lemm. Kavout a reas unan er c'hous er damdost eno, e-harz ar menez. Gand ar grogenn-ze e tiskroc'hennas al loen kaez. Goude beza gwalc'het ar c'hrac'henn ha lakaet anezan da zec'hha eur pennad en heol, ar vamm a zizrōas war-du he c'hrouadur. Kerkent ha m'he gwelas, Benoni a redas da gaout e vamm.

— « Va mamm, emezan, aon am boa na vijec'h kollet pe e vije digouezet eur gwall zarvoud ganeoc'h. E pellec'h oc'h bet pa 'z oe'h chomet keit-se ? »

En eun taol, setu hen o tevel, mantret. Jenovefa he doa gwisket ar c'hrac'henn danvat, hag o vez a m'oa erru an noz. Benoni betek neuze n'en doa gwelet netra c'hoaz. Ha setu hen o tec'hout hag o vont da guzat d'ar c'heo.

— « Arabad eo d'it kaout aon, va mab, me eo da vamm ! » a lavaras-hi.

Oc'h anaout he mouez, Benoni a deuas en-dro.

— « Meuleudi da Zoue ! emezan, ya, c'houi eo ! Pebez eurusded ! Livirid d'in 'la petra hoc'h eus aze war

ho tiskoaz ? Penaos hoc'h-eus gellet kaout ar gwiskamant-se hag a zo ken henvel ouz va hini. »

— « Doue, eme Jenovefa, eo en deus hen rôet d'in. »

— « N'em boa ket lavaret d'eoc'h, mamm, e teuje Doue da zigas d'eoc'h eur zae a-benn ar goanv-man ? a lavaras Benoni o lammet gand ar blijadur. »

Hag ez ejont d'ar c'heo.

Hep dale e teuas ar goanv gand an amzer fall ha Jenovefa kouls hag he mab a rankas chom dalc'hmat en o c'heo. En dervezioù kaera hepken e c'hellt mont beteg ar zaonenn. » Va bugel ker, a lavare Jenovefa, meul an Aotrou Doue a-unan ganen. Nag eo madelezus en hor c'henver ! Her gwelout a reomp betek zoken e-kreiz erc'h ha frim ar goanv. Pep gwezenn, pep bodenn a zo gwisket a erc'h skedus. Ar gwez a zo holl diwisk, nemed ar gwez sabr. Ha perak n'eo ket diwisk an holl wez ? Evit ma c'hello al laboused kaout eur goudor, eur gwasket.

En-dra bade an amzer fall, Benoni en 'doa plijadur o teurel dirag ar c'heo ar greun dastumet gantan en hanv. Ar bochig-ruz hag ar penn-glaouig a ziñede d'o dibri hep aon ebet. Pa voent kustum zoken e tebjont diwar dourn ar bugel.

Jenovefa a gave eta meur a dra d'he didui epad ar goanv, peadra he doa iveau evelato, aes eo kredi, da enoui, da gavout hir an amzer. Er goanv, an deiz a zo berr hag an noz hir. Benoni a gouske abred hag a zihune diwezat ; Jenovefa, avat, ne gouske ket nemeur. » O ! emezi, m'am bije bet eun tamm goulou, pegement e kavjen berroc'h an amzer ! An diweza eus va mitizien, du-ze, em lez, he deus mil dra hag a rafe eur vad dreist d'in-me aman. » Buan e trôe he zonjou war-du Doue : » Pegen eürus oun-me oc'h anaout ac'hanc'h, va Doue ! Anez, da biou e tigorfen va c'halon da gonta va foaniou ? Hepdoc'h e vijen maro pell a zo er c'heo-man gand an dieitez hag an dizesper. C'houi eo va frealzidigez, va nerz, va buhez ! »



Jenovefa en he c'heo

XII

Jenovefa a gouez klanv

An Ankou, evit gwir, a zeu d'he saludi,
Hag he mab a c'hoanta mervel iveau ganti.
Doue a gas eun ael da rei d'ez i yec'hed
Ha buhez ken na vo embannet he glandet.

MEUR a vloavez a dremenras en doare-ze evit Jenovefa hag he mab. Seiz goanvez a oa aet ebiou d'ez i abaoe ma oa bet kaset kuit eus kompagnenez an dud-all. Ar goanv betek neuze ne oa bet morse re galet; er bloavez-man avat Jenovefa he devoe kalz poan da o'houzany eus e berz. Eur gwiskad teo a erc'h a c'holde ar c'hood; skourrou ar gwez a blege gand ar zamm beteg an douar. Jenovefa he doa poaniet kalz da stouva toull dor ar c'heo evit mirout ouz an erc'h da zont e-barz; en aner, siouaz! Kaer he devoa en em vouta dindan berniou man lakaet ganti da ober he gwele, ne c'helle ket mirout he c'horf diouz ar yennienn. An tommder a zeue eus an heiez n'oa mui a-

walc'h anezi da domma eui lec'h skournet evel ma oa ar c'heo. Hag er maez, ar bleizi a yude, al lern a glemme en noz hag en deiz, Jenovefa ne gouske takenn gand aon na deuje al loened gouez d'o dibri, hi hag he bugel. Benoni a c'houzanvas kalz nebeutoc'h eged e vamm o veza m'oa boas diouz an dienez; n'en d'oa gwelet ken. Jenovefa avat, savet ken dibikouz, a voe darbet d'ezzi mont da fall en toull-ze ken tenval ha ker yen. Hag e ouele, hag he daerou, kerkent, a veze trôet e frim.

— « M'am bije, emezi, eun tammig tan da vihana ! Gant pegement a anaoudegez-vat e trugarekafen Doue evit eun hevelep madelez ! Gwelout a ran, siouaz ! e vezoret d'in mervel gand ar riou pa 'z eus kement a goad endro d'in ! Evel a gerot atao, va Doue ! Piega a ran a greiz kalon d'ar pez a fell d'eoc'h. »

Dont a reas da veza treut ha drouk-livet; he daoulagad a oa aet doun en he fenn ha n'o doa ken kement a sked : Jenovefa n'oia mui warni nemet liou an dienez, ar boan hag ar reuz.

— Petra hoc'h eus, mammig ? a lavaras d'ezzi Benoni, leun a anken ; n'oc'h mui henvel ouzoc'h hoc'h-unam ! Va Doue ! va Doue ! petra c'hoarvez ganeoc'h ? »

— « Va bugel ker, ar pez a c'hoarvez eo ez oun klanv ha klanv bras... Me gred emaoun o vont da verval hepdale. »

— « Mervel ? eme ar paotr bihan, petra eo an dra-ze ? Morse c'hoaz n'ho peus lavaret d'in petra eo meravel. »

— « Mervel a rin, da lavaret eo ec'h en em roin da gousket evit mat ha ne zihunin mui biken ; va daoulagad ne welint mui sklerijenn an heol ha va diskouarn ne glevint mui da vouez skaer o c'hervel ac'hanoun ; va c'horf astennet war an douar ne finvo mui hag a vezosklaset. A-benn eur pennad e teuio da vreina ha da veska gand an douar. »

— « Va mamm ! va mamm ! arabat eo d'eoc'h meravel ! me ho ped hag hoc'h asped, arabat meravel ! » a lavaras Benoni o tiroll da ouela hag o lammet da bokat d'e vamm a-dro-vriad.

— « Bugel ker, arabat ouela evel-se; n'eman ket em galloud na beva na mervel hervez va c'hoant : an traouze a zo etre daouarn an Aotrou Doue. »

— « Doue ? eme ar bugel, lavaret hoc'h eus atao d'in eo dreist muzul e vadelez... Ac'hanta, neuze eun dra evel-se ne c'hoarvez ket, rak me ne garfen ket ober an disters droug d'eoc'h, n'em befe ket ar galon da laza eul labous bihan zoken. »

— « Ar wirionez a zo ganez, va bugel, a lavaras Jenovefa ; ar pez ne rafes-te, Doue her graio nebeutoc'h c'hoaz. Mar bevomp ervat war an douar-man e renimp gantan da virviken en e varadoz. Gwelet ez peus ac'h-anoun, va mab, o stleip va diliad koz hag o wiska re nevez digaset d'in gant Doue ? Ac'hanta, pa blijo gant Doue ive e raio d'in lezel ar c'horf truilkek-man da zizec'hha ha da zizrei d'an douar... Va ene, neuze avat, a zilammo, a nijo, da gaout hon Tad eus an nenv ; hennez a roio kaeroc'h d'in. Netra da veza lakaet e kemm gand an eürusded a vezoz va lod er Baradoz ; eno, n'em bezo mui da c'houzany a-berz ar goany, ar yenienn nag ar c'hlenned ; eno ne skuilhin ket a zaerou, ne huanadin ket, ne deuo koumoullenn ebet da denvalaat va zal. Di eo ez a an dud a ren buhez fur ha santel war an douar. »

— « Mat, va mamm, me a yelo ganeoc'h, a lavaras Benoni ; me ne chomin ket aman ya-unan e-touez al loened gouez ; ar re-ze ne gomzon ket ouzin pa c'houenan eun dra bennak outo. Me a zo o vont da verval evel-doc'h, da deurel, evel a livirit, va gwiskamant truilhek. »

— Nann, va bugel ker, eme Jenovefa, ret eo da bep unan gedal e eur : dont a ri diwezatoc'h d'am c'haout d'an nenvou, ma talc'hez da veza fur ha devot evel ez out breman. Selaou mat breman ar pez am eus da lavaret d'il. Pa weli ne gomzin mui, pa ne alanin ket ken, pa weli ne finvo mui va daoulagad em penn... neuze e vezin maro. Goude e chomi c'hoaz tri dervez aman, ha pa glevi c'houez ar vreinadurez gant va c'horf, neuze ez i ac'hant o vale dale'hmat war-du ar zav-heol. Pa ez pezo baleet epad daou pe dri dervez e tigouez e penn ar c'hoad bras-man hag e weli eur pez kompezenn dirazout. Eno ez eus tud o veva a viliadou... »

— « A viliadou end-eün, mamm ? Me gave d'in betek-hen n'oa nemedomp hon daou a dud o veva war an douar ! Asa, mamm, perak ive 'ta n'hoc'h eus ket lava-

ret an dra-ze d'in kentoc'h ? Ma vijec'h krenv a-walc'h, ni a yaje dioustu da gaout an dud-se. »

— « Siouaz ! mab ker, an dud-se eo o deus digaset ac'hanomp aman da vervel en diouer a bep tra. »

— « O neuze, mamm, n'em eus ezomm ebet anezo; me a grede oa an holl madelezus eveldoc'h. Livirit d'in, mamm, daoust hag an dud-se ne dileont ket mervel eun deiz a zeuio ? »

— « Eo, va mab, eve Jenovefa, den ne c'hello tec'hout dirag ar maro. »

— « Ac'hanta neuze ne ouezont ket, ken nebeut na ouien-me a-raok hirio. Mont a ran d'o c'haout d'o skolia. Me a lavaro d'ezo : « Tudou, c'houi a varvo, ha ma ne zeuit ket da wellaat, n'eot ket da rouantelez an nenv. » Ha neuze, ma klevfent va c'homzou !... »

— « Paour kaez ! eme Jenovefa, pell a zo o deus klevert an dra-ze ha ne wellaont ket. Ne vank netra d'ezo, traou eus ar gwella o deus da zibri ha da eva, gwisket kaer int, allies zoken e weler mein a dalvoudegez vras o lugerni war o bruchedou, evel ma lugern ar stered en noz e bolz an nenv. Ne zalein ket da zisplega d'it penaos eo o ziez, o c'hambrou: tommet e vezont er goany ha ne vez morse a denvalijenn enno. An darn vuia eus an dud-se koulskoude ne zaleont ket an distera da drugrekaat Doue evit donezonou ker kaer. Allies e vezont oc'h en em beilhat, o skei an eil gand egile, ker gwaz ha ma c'heldont. Mervel a ra bemdez meur a hini anezo; ar re-all ne reont van ebet evit-se hag a zalc'h da veva en dizur evel ma tlefent chom atao er stad-se. »

— Doue ra viro ouzin da vont morse da chom gant tud evel-se, a lavaras Benoni. Sotoc'h int eged an heiez hon eus aze ha na glev seurd eus ar pez a lavaromp. Gwelloch e kavan beva aman gand al loened gouez, eget mont da danva o fredou aozet gwella. Me a chomo aman; n'in biken da gaout an dud-se. »

— « Ret e vezo d'it mont, va mab; n'ec'h eus ezomm ebet da gaout aon razo. Selaou mat ar pez a chom ganen da lavarout d'it c'hoaz. Beteg-hen n'ec'h eus klevet aon ganen nemed eus an Tad hon eus en nenv. War an douar ec'h eus eun tad ived evel ma 'z oun-me da vamm. »

— Eun tad hag a welin eveldoc'h, mamm ? Eun tad mag a roio d'in e zourn evel ma roit d'in ho hini bremen ? » a c'houennas ar bugel leun-barr a levenez.

— « Ya, va mab. Gwelout a ri anezan ha komz a ri oustan. »

— « O ! eme ar bugel, komz ouz va zad ! Perak ived 'ta, mamm, ne zeu ket an tad-se da welout ac'hanomp ? Perak e lez ac'hanomp aman el lec'h gouez-man ? N'eo ket hen koulskoude moarvat eus an dud fall-ze ho peus komzet d'in anezo ? »

— « Nann, va bugel, eun den mat eo, a respontas ar vamm ; da dad ne oar ket e pe stad emaomp-ni aman; kredi a ra omp bet lakaet d'ar maro : evitan, me eo ar wasa maouez a zo bet biskoaz war an douar. Tud fal-lakr o deus röet an dra-ze d'ezan da gredi, o lavarout gevier spontus diwar va fenn. »

— « Lavarout gevier, mamm, petra eo an dra-ze ? »

— « Lavarout gevier, eme Jenovefa, a zo lavarout evel gwir traou hag a ouzer a zo a-eneb ar wirionez. »

— « Daoust hag ober a cheller kement-se ? a c'houennas ar bugel. Evidoun-me n'em bije morse sonjet ober an dra-ze. »

— « Mat, va mab, evel-se eo bet tröet da dad da ober droug d'eomp. Hag e kontas d'ezan petra oa c'hoarvezet, da vihana ar pez a oa hervez e dammig skiant. »

— « Sell ouz ar walenn-man, emezi, da dad eo en deus he röet d'in. »

— « Va zad ? eme Venoni. O va mamm, diskouezit anez i d'in, mar plij, ma sellin a-dost outi. Gwelet em eus beteg-hen kalz traou graet va Zad eus an nenv, evel ma 'z eo an heol, al loar, ar stered, ar bokedou, n'em eus gwelet netra c'hoaz hag a ve bet graet gant va zad eus an douar. »

Jenovefa a lammas he gwalenn diwar he biz hag a lakkas anez etre daouarn he mabig.

— « Brao bras eo, emezan. Daoust hag hen en deus c'hoaz va zad gwalinier-all evel houman ? Ha kaout a ra d'ec'h, mamm, e rofe unan bennak d'in ? »

— « Ya, va mab, eme Jenovefa o lakaet ar walenn adarre war he biz. N'ankounae'ha ket kemerout ar braoig-se

diwar va biz pa vezin maro da gas d'az tad. Betek va maro e chomo aze, evel ma virin atao ar garantez am boa touet d'ezan hag am eus miret atao divlamm. Ar garantez-se a oa glan ha digailhar evel an aour a zo oc'h ober ar walenn-man. D'ezan oun bet ha d'ezan hepken, evel eo bet bepred ar walenn-ze war va biz. Pa vezi di-gouezet e bro an dud e c'houleni gwelout ar c'hont Si-froa, hennez eo ano da dad. Gouellen outo kas ac'hantout d'e gaout; arabat e vezd d'it avat lavarout da zen all ebet na piou out na petra glaskez. Ha gant a ri diwall da ziskouez ar walenn da zen. D'az tad e roi anezi hag e liviri d'ezan :

« Va zad, setu aman gwalenn va mamm; hi hec'h-unan he deus lavaret d'in digas anezi d'eoc'h evit ma welot ez oun ho mab. Marvet eo breman ez eus eun toullad dervezioù. Ober a ra d'eoc'h he gourec'hennou diweza. Karget oun ganti da lavaret d'eoc'h ez oa divlamm hag he deus pardonet ho torfed. Fizians he deus d'en em gaout ganeoc'h adarre e baradoz an Aotrou Doue, p'eo gwir n'he deus ket bet an eurvad-se war an douar ar arok mervel. Pedi a ra ac'hanoc'h da veva bepred hervez le-zennou Doue ha re an Iiz, hag arabat e vezd d'eoc'h, emezi, gouela warni. Gouellen a ra ouzoc'h karout ha se-vel ac'hanoun evel he deus graet he-unan. »

« Va bugel ker, arabat e vezd d'it, dreist-oll, ankounac'haat da lavarout d'ezan ez oan divlamm ha feal, ha lavar d'ezan iveau eo bet ar re-ze va c'homzou diweza o ver-vel; lavar em eus karet anezan betek va huanadenn ziweza. Konta a ri d'ezan penaos em eus bevet ha penaos oun marvet el lec'h gouez-man pell diouz an dud. Lavarout a ri d'ezan e karfen e ve savet va c'horf ac'han d'e gas d'an douar santed da gichen korfou va zud varo, rak ne gredan ket em befe graet morse netra hag a c'hellje ober an distera mez d'ezo. Eun dra-all am eus c'hoaz da zeski d'it : bez' em eus war an douar, eveldout, tud hag a garan kenan. Va Doue ! pa zonjan ! n'ouzon ket ha gellet o deus chom hep mervel mar o deus klevet ar pez a zo bet graet d'in. Mar n'int ket maro c'hoaz e pedi da dad da gas ac'hanout beteg enno, prima ma c'hello : ar blijahur o devezo o welout o mab-bihan a raio d'ezo an-

kounac'haat seiz vloaz anken. O va zad ! a lavaras Jenovefa o tiroll da ouela dourek, hag a wech ho pezo-hu huanadet war-lerc'h ho merc'h ha c'houi, mamm dener, dizec'het ho pezo eienenn ho taerou o ouela war stad reuzeudik ho mere'h Jenovefa ! Va zud ker ! pegement e karfen lavarout kenavo d'eoc'h c'hoaz er bed-man ! Siouaz ! lavaret a rafeo'h kement-all ma oufec'h ez oun beo c'hoaz. Hogen, kredi a rit, hep mar, ez our beziet pell a zo e korn pe gorn ar gouelec'h. A drugarez Doue ! du-ze, er Baradoz, ni a en em gavo holl adarre. Heb ar gwel a gement-se petra ve hor buhez war an douar-man ? Re a boaniou hor bije hag an dizesper a c'hounezfe hor c'halon... Gouela a rez, va bugel ? Digarez ac'hanoun ma ran poan d'it. O koll da vamm evit gwir e kolli kalz, rak me a gar ac'hanout kement ha ma c'hell ar vamm wella karout he bugel ; hogen, Doue a zo o vont d'az tigoll o rei d'it eun tad hag a garo ac'hanout evel em eus-me graet. Sec'h eta da zaerou, rak ranna a reont d'in va c'halon. Da dad a garo ac'hanout gand e holl galon ; kemerout a raio ac'hanout war e varlenn hag e lakaio eur bern pokou tener war da dal. Starda a ray ac'hanout war boull e galon o lavarout : o va mab kaezl Ha neuze e komzo ac'hanoun hag e c'houlenno diganez lavarout d'ezan va doareou dre aman. O sellet ouzit e ouelo gant levenez da veza kavet ac'hanout, e ouelo iveau, siouaz ! gant keuz ha gant glac'har da veza kollet ac'hanoun-me. »

An daerou a viras ouz Jenovefa da zerc'hel da gomz pelloc'h ; koueza a reas war he gwele man hag eur pen-nad brao e chomas hep gellout lavarout ger, ken dinerez 'oa.



Rann-galon Sifroa

XIII

Jenovefa war c'hed eus ar maro

Me eo ar maro kriz, dinatur ha digar,
N'em eus truez ouz den; me zo dall ha bouzar;
Me n'em eus nep mignon, ha zoken n'am bo ket
Rak den c'hoaz betek-hen n'em eus bet espernet.

HEPA dale koulskoude e torras ar yenienn ; eun
avelig douz a oa deuet da c'houeza e lec'h
e-pad eur pennadig, bannou klouar an heol. An
erch hag ar frim dre-holl a deuze, klenved Jenovefa avat
a yae, siouaz ! war wasaat : an Ankou a zirede daveti.
Kemerout a reas ar groaz koad graet ganti hec'h-unan
hag hi da lakaat hec'h ene e stad da vont dirak Doue.

— « Siouaz ! emezi, n'eus beleg ebet war va zro en
eur-man, pa 'm bije kement a ezomm anezan d'am c'he
vez ha da rei d'in ar bara a vuvez. Gwir eo emaoch
dalc'hmat tost d'in, Aotrou, c'houi ar Beleg a beb am-

zer! Ya, e-kichen an dud e poan eo e tleer dreist-holl klaske ac'hanoec'h. Dont a rit da welout ha da frealzi an neb a c'houzanz hag a c'halv ac'hanoec'h. C'houi eo hoc'h eus lavaret : « Setu me o skei war an nor; an neb a glevio va mouez hag a zigoro d'in, hennez a weio ac'hanoen o vont da chom gantan. »

Goude beza lavaret kement-se, Jenovefa a chomas pell bras da bedi a galon, he daouarn kroaziet gant devosion vras hag he daoulagad serret.

Benoni a chome noz-deiz war he zro. Ker sammet oa e galon ma ne c'helle mui na dibri nag eva. Lenn a rae e daoulagad e vamm kement a felle d'ezzi hag e veze mall gantan senti ; ober a rae e wella evit ma vije aes ; gand eur vozad man e tizec'he al-leized eus ar mogeriou evit na gouezje ket an diveradou warni. Dastumet en doa eur bern man epad an hanv ; ganto e reas eur gwele nevez ha fresh d'e vamm. A-wechou e tigase d'ezzi dour eus ar feunteun en e grogenn : « N'hoc'h eus ket a zec'hed, mamm? Tomm eo d'eoc'h hag ho muzellou a zo sec'h! » a lavare-hen. Goude elamme da vriata e vamm : « Va mamm! va mamm! emezan, na me a garje beza klans en ho lec'h! Mar gelfen mervel evidoc'h! »

Eun nozvez he doa kousket eun tamm bennak, ha pa zeus ar beure, pa zihunas, setu ec'h en em gavas kalz aesc'h. E-pad he c'houesk, Jenovefa he doa lezet he c'hoazig da gouenza, ha breman e klaske anezi. Ar mab a zivinas. « Petra eo an dra-ze, mamm? » emezan.

— « Pell a zo, va mabig, em bije komzet d'it eus mister hon Dasprenedigez, paneve ma kreden em boa amzer da c'chedal. Gwelout a ran eo arabat pellaat eun dra vat da ober. Gouzout a rez en deus an Tad eur Mab henvel outan e pep tra. Re yaouank out c'hoaz da glevout ervat kement en deus graet Mab Doue evidomp. Lavaret em eus d'it ez eus war an douar eur maread tud ; an dud-se n'int ket holl leal hag eeu. Klevet ec'h eus ganen petra eo mervel, ha gwelet a rez da vamm baour o c'chedal ar maro. Ac'hanta, mont a ran da zisplega dirazout ar pep brasa eus ar pez en deus graet Mab Doue evid an dud. Neuze e ouezi perak e karan kement ar c'hood-man a zo em dourn.

Jenovefa a zisklerias da Venoni mister bras Dasprenderez an dud. Pa lavaras d'he mab petra reas ar Yuze-vien da Jezuz, Benoni a zerras e zaouarn hag a lavaras, droug ennan :

— « An dud fallakr! Penaos iveau e lezas Doue an Tad ober kement-all d'e Vab ? »

— « Va mab, Jezuz e-unan a bedas e Dad da gaout truez outo : « Va Zad, emezan, bezit truez outo, rak ne ouzont ket petra reont ! » Marvet eo evid an holl, zoken evid e vourrevien. E varo, va bugel ker, a oa eun dra ret, rak heb ar c'hinnig-se den ebet ne vije aet d'ar Baradoz, na ni nag ar re-all. »

An daerou a zeue eus daoulagad ar paotrig.

Ar wech kenta oa d'ezan da glevout an traou-ze, ha setu perak e skdent kement e galon.

— « O peger mat eo Jezuz ! emezan, o sec'ha e zaerrou. Livirit d'in, mamm, Jezuz, n'eo ket 'ta, a zo bremman en nenv ? »

— « Ya, va bugel ker, en nenv eman a dra zur. Pa varvas e voe distaget diouz ar groaz ha lakaet en eur bez henvel a-walc'h moarvat ouz ar c'heo-man, nemed e voe boutet eur maen bras da stanka toull an nor. Hogen, tri dervez goude e teuas er-maez eus ar bez anezan e-unan, leun a vuhez. An holl dud n'oant ket drouk koulskoude, arabat e ve d'it kredi,darn zoken a oa tud vat, tud eeu ; ar re-man a zelaouas mouez ar Mestr hag a zeuas da vezza gwelloc'h c'hoaz. En em staget oant ouz Hor Zalver, hag e varo a daolas anezo en anken. Pebez levenez evito pa weljont anezan beo a-nevez! Lavarout a reas d'ezo ez ae d'an nenv da gaout e Dad. O klevout edo adarde o vont diouto, an diskibien a zirollas da ouela. Ha Jezuz a lavaras d'ezo : « Na ouelit ket evel-se hag arabat d'eoc'h beza trubuilhet. Mont a ran da bourchas ho kadoriou e-kichenik va Zad. Grit kement am eus gourc'hennet d'eoc'h hag e teuot d'am c'haout ; eno e viot eurus e gwirionez, ha den ne c'hello lemel diganeoc'h hoc'h eurusted. Mont a ran hag evelato e chomin ganeoc'h, en doare ma ouzoc'h, keit ha ma pado ar bed. »

Benoni a chome sebezet ker kaer e kave an traou-ze.

— « Kement-se a oa dudius da welout ha da glevout,

emezan. Asa, mamm, livirit d'in, daoust ha gouzout a ra Jezuz emaomp aman o c'houzany, pell diouz daoulagad an dud ? Daoust ha ni a yelo ive eun deiz d'an nenv da welout Doue? »

— « Doue, hep mar, a wel ac'hanomp aman evel ma wel pep tra : karout a ra ac'hanomp, digas a ra d'eomp menoziou mat hag e skoazell a ro d'eomp da vont war wellaat. Te, Benoni, a zo eur bugel eus ar re wella, ha koulskoude n'emaout ket e penn uhel a zantelez. Gwe-lout a ri an dra-ze drezout da-unan, ma kerez teurel evez. Mar o dije an dud lakaet ac'hanout d'ar maro, n'ez pije ket pedet evito, evel ma reas Jezuz-Krist ; lavaret ec'h eus end-eeun ez pije bruzunet anezo mar ez pije gellet. N'out ket hegarat evel Mab Doue ha n'eo ket da garantez ker bras hag e hini. Ret eo d'eomp bale war roudou Jezuz, mar fell d'eomp tizout al lec'h m'eman, da laverout eo e tleomp beza eveltan dinamm, kuvn, karantezus ha dic'hloar. Benoni, va bugel ker, gouzout a rez bremen perak e karan ar groaz, perak e talc'h anezo bepred em dourn : digas a ra sonj d'in eus karantez an Hini a zo maro warni evidoun ; lavarout a ra d'in eo dre ar hoan hag ar maro ez aer d'ar baradoz. N'em eus netrall da lezel ganez, bugel kaez, evit kaout envor ac'hanoun ; pa vezin maro e lami anezo eus tre va daouarn sklaset hag e viri anezo, ha diwezatoc'h, pa vezi bras ha galloudus, arabat e vezd d'it kaout mez o lakaat anezo ouz ar voger, a-wel d'an holl, ez kambr kaera. Sonjal a ri, bep tro ma weli anezo, e madelez divuzul an Hini en deus rôet e vuhez evidomp, sonjal a ri ives ez mamm, a zo hizio o vont da verval.

Mar fell d'it ober d'in eur blijadur ziweza, va mab, ro d'in da c'her e laki atao da boan da ren buhez c'han ha divlamm. Kar an dud ha gra d'ezo ar muia ma c'elli a vad ; ro zoken da vuhez evito, mar deo talvoudus bras kement-se evito, ha goude n'o dije tamm anaoudegez vat ebet evit kement-se. Ma teu c'hoant d'it da ober an dra-ze o sellout ouz kroaz da vamm, ar groaz-se a vezd talvoudusoc'h d'it eun tamm mat eged an holl denzoriou a c'hello da dad rei d'it eun dervez. »

Ar brezegenn hir-ze a beur-zinerzas ar paour kaez

Jenovefa, ma chomas goude pell bras dilavar. Pa zeuas adarre eun tammig nerz bennak d'ez e lavaras :

— « Gant ma c'elli mont betek da dad, paotr paour ! Ne vezd ket eun dra aes d'it mont eus ar c'hoadou gouez-man. Doue, gwir eo, a vezd ganez, hag hen e-unan eo a gaso ac'hanout beteg an tad en deus rôet d'it war an douar. Arabat e vezd d'it ankounac'haat kas ganez eur banne mat a laez evit n'ez pezo ket re a naon ; kas ganez ive va fenn-baz, ma c'elli en em zifenn ouz ar bleizi, evel em eus graet me va-unan. Bugel kaez ! yaouank out, ha dinerz, hep mar ; bez dienkre, Doue eo ar Mestr ha kemerout a ray ac'hanout en e warez. An neb a lakay e fiziens emnan n'ay ket da goll. »

Gwasaat a reas d'ez war-dro ar pardaez ; mil boan he doa o tenna hec'h alan hag eur c'houezenn builh ha yen a zivere penn da benn he c'horf. Dastum a eure neuze kement tamz nerz a chome ganti hag he lavaras d'he mab :

— « D'an daoulin, mabig kaez ! mont a ran da rei d'it va bennoz, evel ma rôas va mamm d'in he hini pa zeuas evidomp eur an disparti. »

Ar bugel a gouezas d'an daoulin en eur ouela ha Jenovefa a astennas war e benn he daou zourn da laverout gant kalonad :

— « Va mab karet, ra vezi benniget gant Doue ! Ra vezi bleniet gand e Spered-Santel beteg ar baradoz el lec'h ma vezimp unanet da viken ! »

Starda a reas anezan war he c'halon hag e pokas d'ezan gant teneridigez.

« Arabat e vezd d'it morse, va mab ker, kemerout skouer war an dud fall ! Bez' atao devot ha dinamm. »

Siouaz ! ne c'hellas ket laverout hiroc'h : kouez a reas war he gwele, skoet gand aezenn ar maro.

Daoulinet tost d'ez, Benoni ne ouie ket pe oa kousket e vamm pe hi a oa aet gand an Aotrou Doue. Hag e hirvoude, e tifronke, e pede :

— « Aotrou Jezuz-Krist, ho pezet truez ouz va mamm, deuit da zihuna anezo ! »



XIV

**Rann-galon Sifroa
o kredi eo maro Jenovefa**

O Jenovefa gaez, ranna 'ra va c'halon!
Penaos demeus ho perz kredi gedal pardon!

..... Va glac'hар, va anken
Goude m'am bezo graet eur binijenn galet
A c'hello marteze bihanaat va fec'hed;
Pa 'z eo gwir eo ker bras trugarez hon Doue,
M'em eus fizians ganeoc'h mont d'her gwelout d'an ne.

JUR gouli grevus a zaïc'he Sifroa prizoniet en e delt. Eur zac'had kounnar a yeas ennan pa lennas tamallou gaouiad e evesaer, ha war an taol e rôas urz da zibenna e bried. Wolf, e skoerder hag e gamarad brezel, a oa d'ar c'houlz-se pell ac'hano. Raktal ma tizrôas ez eas da c'houlenn kelou digand e vestr eus doare e yec'hed, ar c'hont a zis-

plegas d'ezan war-eün kement a skrive Golo d'ezan eus ar gér. Ar zervicher koz a yeas fall o klevout kemend-all.

— « O va mestr! va mestr! emezan, petra hoc'h eus graet?... toui a rafen dirak Doue ha dirag an dud n'he deus graet ho pried droug ebet, pell ac'hano end-eün. Eun den savet evel m'eo bet Jenovefa, eur plac'h ken devot ha ker fur ne c'hell ket en em lezel da vont ken prim-ze d'ar gwasa dizurziou. Sellit, ho Kolo n'eo nemed eun den fallakr. Dre finesa, dre droiou louarn eo deuet a-benn da c'hounit ho krad vat. Kredit ac'hanoun, aotrou kont, an neb ho meul dalc'hmat hag a lavar « ya » d'eoc'h bepred, hennez a zo trubard hag eo mall diwall outan: n'en deus evidoc'h nemet dispriz e gouepled e galon ha ne glask nemed e vad e-unan. Eur gwir vignon a lavaro d'eoc'h atao ar wirionez evel m'eman, daoust ha ma vefe kasaus da glevout. O va mestr ker, en an' Doue ! klevit va fedenn : Freuzit prima ma c'hellot an urz hoc'h eus röet re vuan. Ha n'eo ket gwir ne varnfec'h ket an distera eus ho sujidi hep beza klevet e zifennou? Hag hoc'h eus kredet, evel-se, dre eun taol penn, eur froudenn, barn d'ar maro ho pried santez? Ha n'hoc'h eus-hu ket bet an distera mar e c'hellehi beza divlamm? Doue ra viro, aotrou, ho pefe da ruzia gand ar vez ha da skuilha daerou gwad evid an urz-se röet re vuan !

Aon am eus na ve breman diwezat evit mirout ouz an torfed da c'hoarvezout !... »

Sifroa a anzavas oa aet gwall vuan gand e varnedigez. Koulskoude, Jenovefa pe C'holo, unan anezo o daou a oa kablus... Pehini? N'os ket evit lavarout piou.

Lizer Golo a oa steuet gant gevier livet ker brao hag al louarn en doa douget al lizer en doa desket ker mat e gentel ma voe dallet ar paour kaez kont ken douget d'ar warizi ha d'ar vuaneguez !

Kerkent Sifroa a gasas eur c'hannad da gemenn d'e evesaer kloza Jenovefa en he c'hambrou ken na zi-zroje eus ar brézel, e-lec'h laza anez. Ouspenn-se erôe urz d'ezan da ober braoa ma c'hellje d'ez. E wella loen uras d'ar c'hannad evit ma 'z aje difre hag eur yalc'had

mat a arc'hant a roje d'ezan, a lavare, ma tigouezje du-hont abred a-walc'h ha ma tigasje d'ezan en-dro kelou mat eus e dud.

Tristidigez ar c'hont ne reas nemet kreski keit ha ma voe ar mevel oc'h ober e dro. Gwech e krede ez oa divlamm e bried, gwech-all e krede, en eneb, en doa grael re vrao da C'holo evit ma teuje breman da c'hoari d'ezan eun dro fall evel hounnez. Ne bade ket gand ar boan spered. Ouspenn dek gwech bemdez ez as Wolf eur pennad war an hent da welout hag hen e tizd'e ar c'hannad : allies e tremene an noz en he hed hep kousket takenn ebet. Eun dervez bennak e tigouezas ar c'hannad gant kelou fall, siouaz ! Evel en doa gourc'hemannet an aotrou, an itron hag he mab a oa bet lazet e kuz en eur c'hoad bras. Kement-man a voe evel eun taol horz skoet war benn ar c'hont. Adalek neuze e dal a zeuas da veza tenvaloc'h c'hoaz ha Wolf a vennas mervel gand ar c'hlac'h. Holl zoudarded Sifroa bodet en-dro d'e delt a douas a rajent da C'holo paea ker e dorfed euzus.

Sifroa a voe pell c'hoaz o c'houzany gand e c'houli, seul belloc'h ma oa brasoc'h e c'hlac'hag e dristi-digez. Kerkent ha ma c'hellas chom en e zav e c'houlen-nas dizrei d'ar gér, ha röet e voe d'ezan e c'houlenn, p'eo gwir oa trechet ar Vorianed. Dizrei a eure tenval e benn, mantret e galon. Wolf hag e zoudarded war e lerc'h.

Pardaez oa pa lakas e dreid war douarou e zomani. An holl, paotred, merc'het, bugale, a zeue er-maez eus o ziez da zellout outan o tremen. Ar c'hont a ziskennas diwar e varc'h da zaludi anezo ha da lavarout eur gomz vat da bep hini. Goulenn a reas goude petra oa tremenet keit ha ma oa bet pell eus ar gér. An dud-man a reas holl meuleudi Jenovefa hag a zispakas dizamant doareou divalo Golo.

War gement-se ar c'hont a yeas larkoc'h, sammet muioc'h-mui. En noz-se zoken e tigouezas en e gastell. An holl brenestrou a oa eklerijennet hag ar muzikou a rae eun trouz da youzara. N'edod ket war c'het eus an aotrou kont koulskoude. Golo eo a röe pred bras d'e vi-

gnoned feal. Lakaet en doa en e benn e tlee an aotrou kont mervel er brezel gand e c'houli hag ez ae hen, Golo, da veza savet da vestr war leveou Sifroa. Klask a rae iveau mouga e-kreiz an trouz klemmou e goustians boureviet. Ouz e welet ouz eun daol servichec mat, hinennou a lavare etrezo a-vouez izel: « Sur a-walc'h e sailhfe Golo gand e vadou ma tigouezfe d'hor mestr karet mervel ! N'em eus ket a avi outan avat. Sell ouz e benn, pegen tenval eo ! Gwall grignet e rank beza gand an enkreiz. — Gwir a-walc'h a leverez, eme unan all, kontamm a zo en holl blijaduriou a gemer. Chom a ra zoken serret e galon dirag ar bern friko-man. Sell outan 'ta ! Azezet eo evel eun torfedour o c'hemal eur varnedigez a varo ! N'eo ket me a garfe beza en e groc'hen ! N'eo ket me a garfe mont evitan d'ar bed-all ! »

Pa voe digouezet dirak dor vrás ar c'hastell, ar c'hont a rôas urz d'an trompilhou da dregerni evit rei da anaout oa dizro. Ar zoudard a rae ar gward war veg an tour a ziskouezas en doa klevet. Ar frikoterien iveau o doa klevet hag a chomas mantret, evel shôet gand ar gurun. « Ar c'hont ! ar c'hont ! » emrezo. O krena evel eur bern deiliou, Golo a ziskennas hag a yeas lostek da gregi e kabeestr mare'h Sifroa. Heman a zellas outan en e zaoulagad hep lavarout ger. Golo a blegas e benn; mar hen dije gellet neuze diskenn en douar ! kredi a rae e lenned e holl dorfedou skrivet war e dal gant lizerennou tan. Hag e hentas e vestr a-dreuz ar porz bras, e zivesker o horjella dindanan. Mil boan en doa iveau o terc'hel ar gouloù en e zourn. Ar c'hont a welas dre-holl roudou dispignou direiz, an dizurz, traou foranet. Ne wele nemet pennou estren, liou ar spont warno. Eun toulladig mevelien koz a zalude anezan o ouela. O veza aet er zal vrás, Sifroa a ziskennas war an daol e dok houarn hag e gleze; goude e c'houlenas digant Golo rei d'ezan al c'houzeziou ar c'hastell hag e kasas Wolf da lakaat serri c'houzeziou ar c'hastell hag e kasas Wolf da lakaat serri ha diwall mat an holl doriou, evit ne daje den er mazc. Rei a reas urz iveau da bicil gand e zoudarded, da rei d'ezo kement o doa ezomm. Neuze e lavaras d'ar re a oa endro d'ezan mont diwar e dro.

Sifroa a yeas war-eeun da gambr Jenovefa: prennet

oa bet gant Golo kerkent ha graet gantan e dorfed hag abaoe ne oa ket bet enni. Pep tra a oa eno evel en deiz ma voe lakaet ar brinsez er vac'h. Ar c'hont a gavas eur gurunenn lore hanter c'haet d'ezan ganti a-benn ma teuje en dro ; e-kichen, telenin Jenovefa hag eul levr kantikou savet darn anezo ganti hec'h-unan; war an daol edo an doubl eus al liziri a skrive hi d'ezan : hini ebet anezo ne oa aet morse heleg ennan. Sifroa a lennas al liziri-ze leun a garantez tener. Jenovefa a lavare e pede Doue bemdez evitan, he doa mall bras d'e welout dizro d'ar gêr hag ez aje d'hen diambroug gant he bugel (edo war c'hez anezan). Lavarout a rae ouspenn pegen enkrezet oa gantan o veza ne skrive morse ger ebet. Hag evit gwir. Golo n'en doa morse rôet d'ez i liziri he fried ken neheut n'en doa lezetz da vont eus ar c'hastell liziri Jenovefa d'he fried.

Hanter-noz oa. Sifroa koulskoude a chome eno beuzet en e c'hlac'hbar. Setu Berta o ligeri hag o tont er gambr. Lakaat a eure etre daouarn an Aotrou al lizer skrivet gand e bried e « Tour ar bec'hérien ». Diskouez a reas d'ezan iveau an dro c'houzoug perlez. Sifroa hen anavezas raktal. Ha Berta neuze da gonta kement he doa gwelet; n'her greas ket avat hep skuilha daerou puilh.

Glaçhar ar prins a oa bet didrouz beteg eno; neuze avat e farzas hag e krogas da zifronkal, ma 'z oa eun druez e welout. N'en doa ket a ezomm a gement-se evit Kredi start oa divlamm e bried. Pokat a reas kalonek da lizer Jenovefa, hag e skôe war e galon, e tamallie d'ezan e-unan e dorfed. Sevel a reas en e zav hag e c'houlennas e gleze evit mont da laza Golo raktal. Wolf, koulskoude, a zeus a-benn da rei d'ezan da gleyout ne c'helle ket barn eun den, n'eus forz peger fall e ve, hep beza e glevet, da vihana.

Sifroa a reas chadenna ar fallakr war an eur hag e deurel en toull tenval el lec'h en doa bet e-unan ar c'hrizder da deurel pried fur ha santel e brins. Kroget e voe iveau en e gompagnuez.

Antronoz e voe digaset Golo dirag ar prins. Sifroa a zellas ouz an evesaer digalon gant madelez ha dousder:

— « Pe seurd droug, emezan, am eus-me graet d'it

evit da rajes d'in ken divalo? Pe seurd droug o doa graet d'it va gwreg ha va mab? N'oas nemed eur paour kaez bugel emzivad pa 'z out bet digemeret er c'hastellman, hag abaoe hon eus graet d'it an holl vad a c'helemp. Perak 'ta paea ac'hantomp gant kement a falloiniou ? »

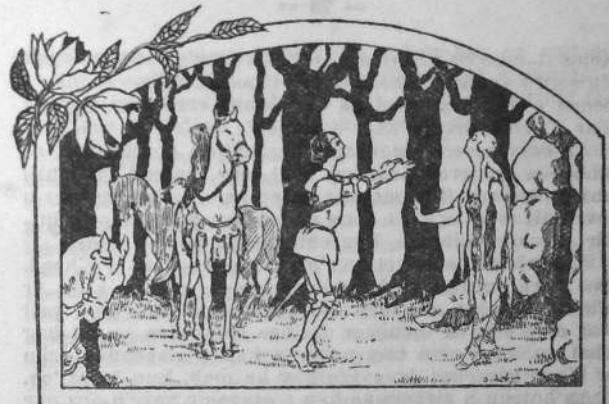
Golo a oa war c'had da glevet ar gurun o krozal, chom a reas mantret dirag eun habasket ker bras ha ker sioul, hag e lavaras a-dreuz e zaerou :

— « Siouaz! Aotrou, dallet oun bet gand eur c'hoant direiz. Ho pried a zo fur ha glan evel eun ael. Me, fall evel an diaoul, em eus poaniet da lakaat anezi da goueza er fank, hag o veza ma stourme atao ouzin em eus graet d'ezzi paea ker. »

Sifroa a voe dizammet o klevout kement-se. Golo e-unan a anzave oa divlamm Jenovefa ! Kas a reas ar boureo d'an disheol hag e tiollas adarre da zifronkal. Mil gwech e rôas e valloz d'an taol kounnar en doa graet d'ezan barn e wreg santed d'ar maro.

Adalek neuze Sifroa a chomas evel serret, tenval e benn, kloz e c'henou ha klany e galon. A-wechou e c'hla-c'har a rae d'ezan alteri. E vignoned, aotrounez ar c'hes-tell a dro-war-dro, a zeue gwech a gwech all d'e wellout, koll a raent o foan oc'h esa diroufenna e dal. Sifroa a chome breman e kambr e bried ha ne zeue ac'hano nemet evit mont d'ar chapel. Kas a reas tud da glash bez Jenovefa evit ma 'z aje di da bedi ha da ouela hag iveau evit sevel he c'horf ha rei d'ezan muioc'h a enor. Ne voe kavet netra, rak an daou zen karget gant Golo da laza Jenovefa a oa aet pell a oa e-maez ar vro ha den n'en doa Morse abaoe klevet ano diouto.

Ar c'hont a lakas eur zervich bras en iliz parrez evit Jenovefa hag he mab. Daoust ma 'z oa bras an iliz, an darn vrasa eus an dud a rankas chom er-maez. Sifroa a rôas aluzenou bras d'ar beorien en deiz-se ha savet e voe en iliz eur maen bras kizellet en envor eus ar brinsez.



Jenovefa a zigouez gant he fried

XV

Sifroa a gav Jenovefa

Gouenn a ra outi hec'h ano hag he bro,
Evit petra eo deuet en eul lec'h ken distrot!
O sellout piz outi e galon zo mantret;
Kalz muioc'h eo c'hoaz p'her c'hlev o lavaret:

— « Me a zo eur wreg paour a Vraban genidik
« Hag em bos eureudet d'eun aotrou pinvidik;
« O klevout eun teod fall e kredas oan manket
« Hag e kasas an urz ma vijen distrujet... »

SI FROA a chomas meur a vloavez hep mont er-maez eus e gastell. Wolf, e zervicher feal, hag ar varc'heien, e vignoned, a reas ker brao en-dro d'ezan ma teuas da asanti mont ganto a-wechou da zistana e benn. Unan anezo a rôas eur gouel bras en e vaner hag a lakas tud da gana soniou laouen; unan-all a reas eur c'hourinadeg armou, evel m'oa ar c'hir d'ar c'houlz-se e-touez an dudjentil ; eun trede a bedas anezan da vont gantan da chaseal.

Kement-man eo ar pez a blije ar muia d'an aotrou kont. Ha setu e voe savet alies troiou chaseal. Sifroa e-unan a bedas e holl vignoned da eur chasse vras a vije graet d'ar c'henta dervez kaer a zeuje.

An dervez-se a zigouezas. Kerkent ha goulou-deiz ar c'hont a gemeras penn an hent, eur maread dudjentil ouz e heul ; holl edont war gezeg ha n'oa ket eur vez o gwelout; war-lerc'h e teue ar vitizien gant kezeg sammet a varc'hadourez, hag eun toullad mat a chas.

Hepdale e voe klevet ar c'herniel o tregerni er c'hoad. Eur bern yourched ha moch gouez a voe lazez. Ar c'hont a welas eul loen bennak hag a yeas pell, pell war e lerc'h. Al loenig a dec'has war reier sounn hag uhel golodet a rez hag a spern hag a ziskennas prim er c'heo edo enni Jenovefa hag he mab. Eun heiez 'oa.

An aotrou a ziskennas hag a stagas a varc'h ouz eur wezenn zabr. O heul roudou an heiez aes da welout war an erc'h fresk e zigouezas hep dale dirak dor ar c'heo. Pegen souezet e voe o welout penn eun den er c'heo-se, eun den treut ha livet fall evel an ankou. Jenovefa n'oa ket marvet evel e kave d'ez i edo o vont da ober; hogen, ker fall, ken toc'hor oa chomet ma ne badje mui pell ken sur awalc'h.

— « Deus da ziskouez da benn da sklerijenn an deiz mar out den ! » a lavaras Sifroa eus toull an nor.

Jenovefa a zentas raktal pakedet en he c'hoc'h en danvad, he bleo hir a rodella war he diskaoaz hag he c'hein ; he divrec'h hag he divesker a oa e noaz, ha krena a rae gand an derzienn.

— « Piou out-te ha penaos e tigouez d'it beza aman da-unan ? » a c'houlenas Sifroa o vont war e giz, sponfet. Siouaz ! ne deuas ket an distera mar en e spred edo dirag e bried reuzeudik. Jenovefa hi avat a anavezas anezan raktal.

— « O Sifroa ! emezi, gand eur vouez dinerset holl, me eo da bried Jenovefa ac'h eus barnet d'ar maro. Doue a oar ez our dinamm. »

Piou a lavar a pegon estlammet e voe ar paour kaez kont o klevout kement-se?... Daoust ha n'edo ket o hunvreal?... Disfiziout a rae eus e benn e-unan rak

abaoe m'oa kouezet warnan an anken hag ar velkoni en deveze alies evel eur gomouleenn war e spred... Kredi a reas gwelout dirazan teuz pe spes Jenovefa tec'h et eus ar bed-all evit rebech d'ezan e dorfed.

— « Spes ya fried meurbet karet, emezan gand eur vouez da fraillha eur galon, perak dont da damall d'in ar gwad am eus skuilhet ? Daoust hag aman eo bet graet an torfed ? Daoust hag er c'heo-ze eo o deus bet lakaet da gorf dispennet ? Ya, me wel an dra-ze, da izili a skrij en douar-man dirag o boureo kriz ! Da skeud a zo drouk-kontant o veza ma kredan dont ken tost d'ezan da virout ouzit da ziskuiza e peoc'h. Pella diouzin, spred eurus eus ar baradoz. A-walc'h eo d'in kaout va c'houstians d'am bourevia noz ha deiz. Dizro da vro ar peoc'h ha ped Doue evid eur reuzeudik ha n'eus mui plijadur ebet evitan war an douar. Pe, da vihana, mar dout eveldoun, korf hag ene eun den beo, kemer eur stumm laouenoc'h evid en em ziskouez d'in !

— « Sifroa ! va muia karet, n'eo ket eun teuz a zo dirazout, da bried Jenovefa eo ! An daou zen karget gant Golo d'am skei o deus bet truez ouzin hag ouz va bugel.

Ar c'hont koulskoude ne zeue ket buan e spred da gompeza, ker spontet oa gand ar pez a wele : evel eur mouch teo a oa dirag e zaoulagad ha ne gleve netra eus ar pez a lavare d'ezan Jenovefa; sellout a rae outi hep distaga ha koulskoude e krede atao gwelout eur spes.

Jenovefa a grogas en e zourn gant madelez. Hen avat a sachas anezan gantan hag a lavaras en eur grena :

— « Lez ac'hanoun ! Lez ac'hanoun ! Da zourn a zo sklaset evel hini an Ankou ! Nann, ne ran ket mat ; gwelloc'h eo d'it kas ac'hanoun ganez d'ar bez e lec'h m'emaout o chom ; rak evidoun-me beva a zo eur groaz pounner, mervel a vije eur c'hras kaer evidoun... »

— « Sifroa, va fried karet, a lavaras Jenovefa o sel-tout outan gant daoulagad douz evel re eun ael ; Sifroa, n'anavezez-te ket da bried ? Sell mat ouzin, me eo Jenovefa. Seu aman ouz va biz ar walenn az poa röet d'in

da zeiz hon eured. Kred ac'hanoun, Sifroa, n'emaout ket o hunvreal. O va Doue! kompezit e spered! »

Eur pennad goude Sifroa a oa deuet adarre ennan e-unan. Evel eun hunvre poanius en doa graet.

Koueza a reas d'an daoulin e-harz treid Jenovefa hag e lavaras :

— « Ya, te eo va fried Jenovefa ! »

Pell bras e chomas e zaoulagad da bara war dremm distronket ar plac'h ken dishenvel diouz ar pez ma oa gwechall. Ker gwasket oa e galon ma ne c'helle lavarout ger. Hep dale avat e teuas eur stériad zour eus e zaoulagad, ha neuze e komzas.

— « Setu aman va fried ! Setu aman va Jenovefa ! Hag e pe stad, va Doue ! e kavan anezzi ! Ha lavaret c'hoaz eo me am eus taolet anezzi er verzerenti hir-ze ! Nann, nann, ne bar ket heol an Aotrou Doue war eun den-all ker fall ha me... O Jenovefa ! Jenovefa ! ne gredan ket sellout ouzit. Daoust hag ar galon az pefe da zellout c'hoaz ouzin-me gant madelez ? »

— « Sifroa, va fried karet ! eme Jenovefa o ouela iveauz, biskoaz n'eus bet em c'halon an distera droug ouzit. N'em eus ket paouezet da garout ac'hanout, rak ma ouien ervat ez oa bet livet gevier bras d'it. Sav, ha deus war va c'halon ! Gouela a ran gant plijadur, keit-all a zo em oa mall da bokat d'it ! »

Ar c'hont ne grede ket c'hoaz sellout outi.

— « Pried ker ! emezan, ne rebechez ket d'in zoken va c'hrizder ez kenver ! Ael eus ar baradoz ! Ene glan ha gwerc'h ! Pa zonjan em eus gellet ober kemend-all a boan d'it ! »

— « Ro peoc'h, eme Jenovefa ; Doue a felle d'ezan kement-se. Digaset en deus ac'hanoun pell eus an dud gand aon marteeze na vijen deuet da goueza en droug, gand an amzer, ha graet en deus d'in en doare-ze kaout hent ar zilvidigez. »

Bonini a zigouezas endra ma komze e vamm evelse. Diarc'henn e kerze en erc'h, eun toullad geot gantan dindan e gazel; en e zourn ez oa eur wrizienn da zebri, ha debri a rae gant plijadur.

Pa welas ar c'hont gwisket kaer, armou en-dro d'ezan, eun tok gand eur bluenn wenn, hir, ar paotr a chomas mantrat, prestik avat e tivorfilas hag e lavaras :

— « Heman, mamm, a zo unan eus an dud fall-se hoc'h eus komzet d'in anezo ? Daoust ha deuet eo d'ho laza ? »

Hag e redas d'he c'haout.

— « Arabat eo d'eo'h gouela, mamm, emezan, me a quezo difenn ac'hanoc'h. A-raok mont betek ennec'h en devo lazet mik ac'hanoun-me. »

— « Arabat eo d'it kaout aon, va bugel ker, a lavaras Jenovefa gant douster. Sell outan ha deus da bokat d'e zourn, ne raio droug ebet d'it, rak hen eo an tad mat am eus komzet d'it anezan ken alies. Sell, gouela a ra o welout ac'hanomp ken truilhek ! Doue en deus hen digaset evit hon tenna pelloch a boan. »

Ar bugel a drôas da zellout ouz e dad. Bez' ez oa e-unan ar skeudenn veo eus an aotrou kont. O welout e vab, Sifroa a zirollas adarre da ouela dirak kement a reuz ! Ranna a rae e galon. Kemerout a reas ar bugel etre e zivrec'h hag e pokas c'houek d'ezan hep gellout lavarout nemet :

— « Va mab ! va mab ! »

Sellout a eure neuze, e zellou etrezeg an nenv ha gand e vrec'h dehou e reas an dro da gorf Jenovefa.

— « Va Doue ! emezan, re vrás eürusded a zigasit d'in war eun dro ! Setu deuet evidoun an dervez ne greden mui-gedal. Setu aman war va breech' ar mab a we-tan evid ar wech kenta, ha setu aman em dourn-all ar pried karantezus a zigasit d'in evel pa laverfen eus bro ar re varo. »

Jenovefa a groazias he daouarn hag a lavaras gant feiz :

— « Gouzout a rit brao bras, va Doue, e nebeut amzer digoll hor c'halonou eus bloaveziou poan ! Trugarez d'eo'h, va Doue ! evit ho madelez hep muzul ! »

Ar bugel mat a reas evel e dud hag a lavaras war-lerech' e vamm :

— « Trugarez d'eo'h, va Doue ! evit ho madelez hep muzul ! »

Chom a rejont eur pennad evel-se harpet an eil war egile hep lavaret ger: piou a c'hello lavaret douster ar sonjezonou a oa en o spered ?

Jenovefa eo a gomzas da genta.

— « Daoust, emezi, hag hen eo beo c'hoaz va zud ? koz int ; daoust ha n'o deus ket re a boaniou da heul o c'hozni ? Moarvat ec'h eus bet lavaret d'ezo ez oun didamall ? Sifroa ! setu sez vloaz abaoe ma n'em eus bet kelou ebet anezo !

— « Ho tud a zo beo, Jenovefa, a drugarez Doue ! hag a oar ez oc'h didamall. Bremaïk e kasin unan eus va mignoned da gemenn d'ezo ar c'helou bras. »

Jenovefa a zavas war-du an nenv he daouarn o krena hag he daoulagad leun a levezenez hag a anaoudegez vat.

— « Doue leun a vadelez, emezi, selaouet hoc'h eus va holl fedennou, roet hoc'h eus d'in zoken ar pez na greden ket ken gouleñn. C'houi eo a zizrōas va fried diouz ar brezel yac'h ha dibistik hag a zeskas d'ezhan n'em boa graet netra fall ebet; C'houi eo hoc'h eus torrent va liammou ha pellaet ar maro diouzin; c'houi eo a ro d'in hizio al levezenez dispar da c'hellout lakaat va mabig etre divrec'h e dad; c'houi eo a roio d'in an eurvad da welout c'hoaz va zud ker war an douar-man ! C'houi eo an Doue karantezus ! ya, e gwirionez ! »

Jenovefa ne c'helle mui herzel ouz ar riou, mont a rankas er c'heo. He fried a yeas d'he heul. Peger man-tret e voe o welout ar mogeriou leiz ! Gwelout a reas ar groaz koad golêet a van, ar maen deuet da veza flour gant daoulin Jenovefa bet warnan ken allies o pedi !... Gwelout a reas ar gwele paour, ar panerou broenn, ar c'hregen kraon bras a dalveze da bodezou... Hag o vez azezet e-kichen e bried, Sifroa a gemeras Benoni war e varlenn.

— « O Jenovefa gaez, emezan, dre be seurd burzud en deus gellet Doue miret ac'hanout e buhez keit-all en eul lec'h ker gouez ? Moarvat e tieue eus an nenv eun ael da zigas boued d'it da zibri ? Seiz vloaz abaoe n'ec'h eus ket tanvaet ar bara ! Tamm tan da domma da izili sklaset ! Na l'nsel na pallenn da ober da wele ! Penaos

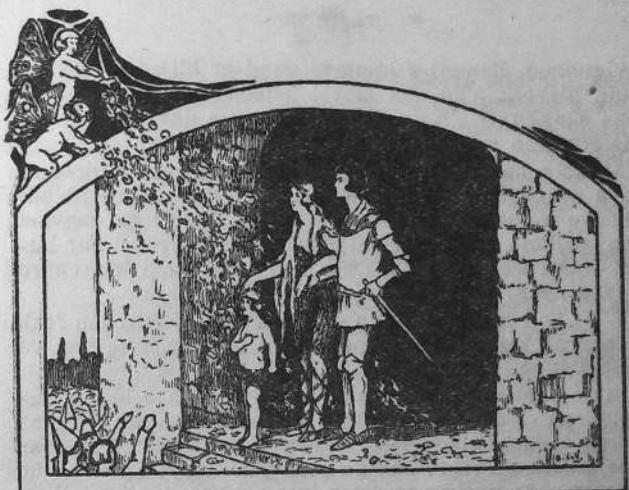
ec'h eus gellet kousket ? Da dreid noaz en erc'h !... Va Doue ! va Doue ! pebez burzud ! Ha lavaret eo merc'h eun dug a zo evel-se er vrasa dienez ! Kalon dener ha bepred feal, penaos e c'hellez c'hoaz karout an hini en deus graet d'it kement a zroug ? »

Jenovefa a drôc'has d'ezan e gaoz hag a lavaras gant douster eun ael :

— « Pried meurbet ker, peoc'h war an dra-ze hiviziken ! Kavet em eus e kreiz va foaniou plijaduriou c'houek d'am c'halon. Gouzout a-walc'h a rez n'eman ket atao an eürusded o chom e tiez ar re binvidik. Lezomp an dra-ze, va muia-karet ! Sell ouz da vab, pegen ruz eo e ziou chod, peger krenv ha peger yach eo ! »

Neuze Jenovefa a gontas d'he fried penaos oa deuet Doue d'he sikour, abaoe ma welas an heiez evid an dro genta. Ar c'hont ne zistage ket e zaoulagad diwarni. P'he doa echu e lavaras :

— « Providans Doue a zo bras ! Bepred e kav mil doare da brederia ganeomp. O va mabig, arabat e vezd d'it morse ankounac'haat kement-se. N'oas c'hoaz nemmed eun netraig hag e oas gwall-gaset gant da dad ; edos o vont da vervel gand an dienez pa zigasas Doue d'it ha d'az vamm eun heiez kalz laez ganti. Da vamm a oa toc'hor, ha petra vijes deuet da veza da-unan dre aman e-touez al loened digernez ? Ne oa den dre aze da ziskleria d'in ho chomlec'h hag ho tienez pa 'z eo deuet an beiez-se d'en em ziskouez d'in ha da zigas ac'hanoun beteg ennoe'h. Traou netra, a lavarfed, burzudou a lavar-an-me graet evidomp gant Doue en e vadelez d'ar c'houiz hor boa ar muia ezomm. Laka bepred da fizians e Doue, va bugel ker, keit ha ma lezo ac'hanout war an douar. »



Jenovefa dizro oc'h en em ziskouez d'he zud

XVI

Jenovefa a zizro d'he c'hastell

AR C'HEGINER

— « Ne garfen sponta den, met gwelit an dra-man!
Eun diamant aur kaer e kalon ar pesk-man!
Dalit, setu aze. N'em eus ket e zavet
Ken n'ho pije, aotrou, outan piz, eveziet!

SIFROA

— « Doue, Krouer an nenv, petra eo kement-man!
Eun deiz em boa rôet gwalenn ha diamant
D'eoc'h-hu, Jenovefa, pa 'z omp bet eureuet
En eun templ a Vraban; em ano eo merket.

NE c'hellent ket chom pelloc'h er c'heo; dont a rejont eta er-maez o daoulagad leun c'hoaz gand an daerou o doa skuilhet el lec'h-se. Sifroa a grogas er c'horn arc'hant a zouge ouz e gos-tez hag a c'houezas e-barz evit gavel an dudjentil,

e vignoned. Benoni a lammas gand ar blijadur hag an dudi, biskoaz n'en doa klevet kemend-all. Kemerout a reas e-unan ar c'horn eus a zaouarn e dad hag e kias-kas iveau son gantan.

An aotronez, o klevout korn an dug, a hastas diredek, darn war droad, darn war varc'h. Holl e chomjont se-bezet o welet eur wreg ken treut, livet fall ha gwisket ken truihek, krog e dourn Sifroa, hag o welout eur bugel koant war e vrec'h. Ober a rejont ar c'hele'h endro d'ezan ; hini anezo ne grede lavaret grig ebet.

— « Aotrounez a ouenn uhel, ha c'houi, mitizien feal, a lavaras Sifroa, setu aman va fried Jenovefa ha va mah Benoni ! »

Ar c'hont a gontas d'ezo istor vurzudus e bried. Kalonou an dud-se a voe skoet kenan ha daerou a zeus zoken e daoulagad meur a hini. Daou varc'heg a yeas war an eur da vit dilhad da Jenovefa hag eur gador d'he dougen. Lavaret e voe d'ezo iveau rei urz er c'hasteil da lakaat an traou e tu da zigemerout ar brinsez. Graet e voe eun tantad war eur roc'h ha pourchaset eur pred a-zoare. Sifroa e-unan a astennas eur pallenn e-kichenik an Ian da Jenovefa da azeza. Goude e taolas e vantell war he skoaz, hag eur gouel dantelezet war he fenn. Anaout a reas Jenovefa an holl dudjentil a zeus pep hini d'e dro da stoui dirazi, da ginnig d'ez i o goue'hennou, ha da ziskouez d'ez i o levenez. Wolf a zeus da genta a duez ar mitizien; poan a rae d'ezan gedal ken na vije bet an holl dudjentil.

— « Va itron vat, emezan, o skuilha daerou puilh war he dourn, breman eo e kavan ar vrava plijadur da veza bet diwallet diouz klezier ar Vorianed, p'eo gwir e ra Doue d'in ar c'hras d'ho kwelout hirio e buhez. Breman e varvin e peoch hag hep keuz. »

Goude e kemeras Benoni etre e zivrec'h hag e pokas e'houek d'ezan war bep chod.

— « Ra vezi deuet mal, bugel ker ! Henvel mik out onz da dad ! Ra vezi war eun dro kalonek eveltan ha dous evel da vamm, hag, evelto o daou, madelezus ha devot. »

Da genta, Benoni a voe nec'het o welout kemend-all a

dud gwisket kran. Hep dale avat e kavas adarre e deod lemm hag è rae e-leiz a c'houennou war gement a wele evid an dro genta. Kenta tra a skôas e spered a voe ar varc'heien, da lavaret eo an dudjentil war varc'h. Hag e tigouezas gantan ar pez a en em gavas gand an dudou kenta a welas paotred war varc'h : e kredas ne rae ar paotr hag ar mare'h nemed unan !

— « Tata ! emezan, ne ouien ket ez oa tud o vale var bevar droad ! »

Ar varc'heien a oa diskennet diwar o loened. Unan anezo a zeus da ginnig eul loen kaer d'ar paotrig.

— « Tad, emezan, e pelec'h hoc'h eus kavet al loened-se ? N'em eus gwelet hini ebet eus ar seurd-se er c'hood. »

Tostaat a reas tostoc'h da zellout ouz ar marc'h, hag e welas en e c'henou ar westenn gwarniset a aour hag a arc'hant, hag e voe meurbet souezet, rak kredi a reas e tebre ar march ar westenn-ze. Souezetoc'h e voe c'hoaz o welout an tan.

— « Mamm, emezan, daoust hag an dud o deus tapet krog el luc'hed a zeu eus ar c'houmoul du, pe rdet int bet d'ezo gant Doue ? Kaera donezon a Zoue, emezan o sellout ouz an teodou tan hag o tomma outo e izili sklaset. O mamm, mar hor bije gouezet, ni hor bije pedet Doue da rei d'comp an dra-ze iveau : vad en dije graet d'comp er goany-man ! »

Chom a reas hamet o welout ar frôvez kaer a zigased da zibri. Krog ez oa en eun aval aour hag e lavaras :

— « Moarvat, du-ze en ho pro, ne vez ket a c'hoany, va zad? p'eo gwir hoc'h eus digaset aman ar frôvez kaer-ze... Me gred e vezoz brao d'in mont da chom ga-neoc'h ! »

Goude e sellas ouz eur werenn; ne grede ket lakaat e zourn warni, da genta. Abenn eur pennad e krogas enni hag e chomas da zellout outi, souezet.

— « Penaos e c'hell chom hep leuzl, emezan; rak mearvat eo graet gant skourn ! Doue 'velkent en deus graet eur bern traou kaer ha nà anavezen ket c'hoaz ! » Hag e sellas ouz Jenovefa hag ar re-all a-dreuz e werenn.

Eur mevel bennak a zigasas dirag ar paotr eur pla-

dig hag a luc'he kenan ; Benoni a welas e benn ennan,
ar pez a reas aon d'ezan da genta.

An dudjentil a c'hoarze gant plijadur hag ar gerent
a ankounac'hæ a-nebeudou o foaniou tremenet.

N'oa ket peur-echu ar pred pa en em gavas ar marr-
c'hag gant dilhad ar brinsez. Jenovefa a yeas er c'heo,
hag a gouezas d'an daoulin raktal da drugarekaat an
Aotrou Doue. Goude e wiskas he dilhad. O vont er-maez
e kasas ganti ar groaz koad goløet a van. Edo neuze
gwisket adarre evel eur brinsez vrás.

O veza ma vije ret ober eun dro vrás gand ar gador
evit tizout beteg ar c'heo, ar vitien o doa poaniet da
ober eur c'havaz. Ar c'hont a ledas pallennou kaer
war ar c'havaz-se ha goude ec'h azezas warni e bried
hag e vab. Pa voe dastumet ha Klozet pep tra, ar c'hont
hag e gompagnunez a loc'has da zizrei d'ar gêr. Edont
hanter-hent pa gavjont ar gador-hent. Jenovefa ha
Benoni a zavas enni. Dre-holl e kavent eur hern tud di-
redet a bep lec'h da welout ar gontez vat hag he mab,
rak ar c'helou eürus a oa nijet dre ar c'harter evel dou-
get gand an avel. Ar goueriaded o doa lezet ar parkeier;
holl e teuent gand o dilhadou kaera da ziambroug o
mestrez vat: eur gouel dudius evid ar vro. Seulvui e
tostae Jenovefa ouz ar c'hastell, seulvui e kreske niver
an ded deuet d'he gwelout. Daerou laouen a oa e kalz a
zaoulagad hag eur maread tud a youc'he o strakal o
daouarn. E-touez ar bobl tud-se, aes oa gwelout daou
berc'hirin, mantellou hir ganto, ha war o fenn tokou
ledan, kregeen Sant-Jakez tro-war-dro d'ezo. Ganto o-
daou ez oa pep a benn-baz. Kouenza a rejont d'an daou-
lin dirak kador Jenovefa douget gant pevar faotr krenv.
An daou-ze a oa an daou zen karget gant Golo, sez
vloaz a oa, da rei taol ar maro da Jenovefa ha
d'he bugel. O-daou e c'houleñnjont trugarez digant ar
brinsez, Konrad muioch' koulskoude eged egile; gwel-
loc'h o dije graet, a lavarent, he c'hae da di he zud,
daoust da bep riskl, kentoc'h eget he zeurel er c'hoadou.
Lavarout a rejont d'ez i c'hoaz e oant bet o welout bez
Hor Zalver, o veza ma ne gredent ket chom tost da Ch'o-
jo. Aon o doa ives rak kounnar an aotrou kont, ha setu

perak n'oant ket en em ziskouezet nemet d'o zud. N'o doa
mar ebet e oa maro Jenovefa hag evit mirout da zi-
geri gouliou koz o doa kredet ez oa ar gwella tra da
ober tevel a-grenn war ar pez a oa c'hoarvezet.

Jenovefa, gant madelez, a astennas he dourn d'ezo da
bokat.

— « D'eoc'h, emezi, goude Doue, eo e tleomp ar
c'hras da veza beo c'hoaz, va mab ha me. Trugareka an
daou zen-man. Int-i eo ; sentusoc'h ouz mouez Doue
eged ouz hini an dud, o deus lezet da goueza d'an douar
ar c'hlaze a dlie skei ac'hanomp. N'eo ket gwir, emezi,
n'hoc'h eus ket a geuz hizio da veza lezet hor buhez ga-
neomp ? »

— « Siouaz ! emezo, eun dra a dleemp ober : kas
ac'hanoc'h da di ho tud ! »

Goude ez ejont d'en em strinka da dreid ar c'hont,
da c'houleññ pardon outan ives ha d'e drugarekaat evid
an holl vadoberou en doa skuilhet war o gwragez ha
war o bugale. Rak klevet o doa, emezo, gant souez vrás,
he doa pedet Jenovefa he fried da gaout truez outo hag
en doa selaoet he fedenn.

— « Me ne ouien ket, eme an aotrou kont, petra ho
poa graet evit va zud muia karet, pa gomzas d'in eus ho
tud ezommek. Hep her gouzout eta eo em eus sevenet
komz Hor Zalver Jezuz : « Bezit trugarezus hag e ka-
vot hoc'h-unan trugarez. « It e peoc'h ha kredit n'hoc'h
ankounac'hain ket. »

O-daou e sayjont hag ez ejont da heul ar brinsez.

— « Ankounac'hæt ec'h eus, kenseurd, eme Rojer, ar
pez a lavaren d'it en deiz-se, « n'eus ket a ezomm da
gaout aon oc'h ober ar vad, e kaver digoil a-zoare evit-
se abred pe ziwezat ? »

Tost oant d'ar c'hastell pa voe klevet ar c'hlazeier e
bole a bep tu. Ar bobl eo, anezi hec'h-unan, a oa o c'he-
dal gwelet an dudjentil o tont hag a oa lammet gant ker-
den ar c'hlazeier kerkent ha ma voent gwelet o tispaka.
Eur bobl tud diniver a oa diredet; o c'haout a raed dre-
holl: war an hentou, war ar c'hlazeiou ha beteg e blen-
chou ar gwez. Peb unan a felle d'ezan gwelout ar brin-

sez karel a greeded e oa maro pell a oa. An holl zellou a oa trôet warni. Kement e youc'h ar bobl he levenez ma 'z oa golodet mouez ar c'bleier gand o re.

Azezet en he c'hador, Jenovefa a blege eun tammig he fenn hag a en em gave sammet gant kement-se a enor. A-zehou d'ezi edo an aotrou kont, war varc'h, hag a-gleiz, Wolf, ar zervicher koz ha feal. An daou ber-c'hirin a-deue war-lerc'h; war-lerc'h e teue iveau an heiez hag a zaoulamme evel eur c'hi bihan.

Jenovefa a gavas bodet er c'hastell holl itronezed ha demezellez ar c'harter diredet da ober enor da vertuz ar gontez santel. Gwisket o doa o dilhad kaera. Dirazo hag a-raozo e oa eur plac'hig koant kenan, eun dro c'houzoug perlez a briz bras ganti. Dougen a rae en he daouarn eur gurunenn graet gant bokedou moug : « Digemerit, Itron, eme houman, hor c'hurunenn dister; Doue a vir d'eoc'h en nenv eur gurunenn eun tamm mat kaeroc'h. »

Ar plac'hig koant a ouele dourek. Jenovefa n'he anavezas ket dioustu hag a c'houlennas piou oa. Lavaret voe d'ezi e oa hounnez Berta, an hini a oa bet ouz he gwelet er bac'h : pevarzek vloaz he doa neuze.

Dont a reas da Jenovefa ar zonj eus an novez skrijus, an hini ziweza, he doa tremenet en tour. Starda a reas ar plac'hig vat war he c'halon.

— « Va Doue ! emezi, n'edo ket em zonj da zizrei mui d'ar c'hastell-man pa voen diframmet en noz-se eus va bac'h evit va c'has d'eur maro kriz ! Choui hepken, va Doue, a ouie pe seurd enor a vije graet sez vloaz goude d'ho servicherez zister. Mar deo ker bras war an douar-man ar pae a rôit d'ar re a vir ho lezenn, petra rôot d'ezo eta er bed-all, va Doue ? »

— « Ar wirionez eo, a lavaras Wolf. Koulskoude an dud fur ha santel ne gavont ket atao er bed-man, evel doc'h, Itron, eum digoll kaer. Ar seurd grasou a zo rouez, end-eeun, moarvat evit kreski hor santelez war an douar ha kaeraat hor c'hurunenn en nenv. Aotrou kont, emezan, pevar-ugent vloaz a zo emaoun o chom war an douar, alies oun dizdêt d'ar c'hastell-man gant lore gounezet er brezelioù, biskoaz avat beteg-hen n'em boa

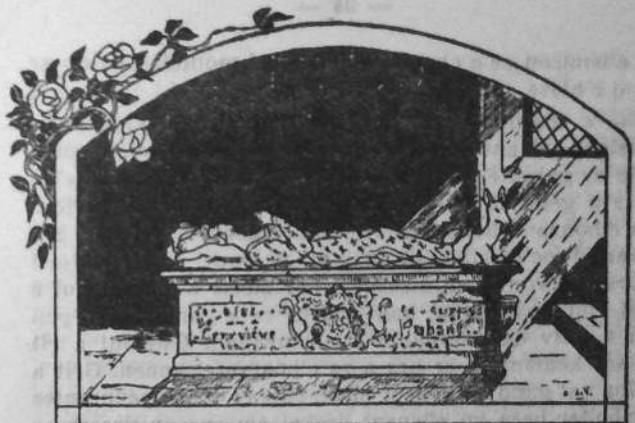
gwelet c'hoaz eur gouel da veza lakaet war ar renk gant he-man. »

— « Ar gouel-man, va den-mat, eme an aotrou kont, a zo savet gant Doue e-unan evid enori ar vertuz tamallet e gaou. »

Jenovefa a oa skuiz bras gant kement a draou kalonus. Gant pegement a blijadur e welas adarre ar gambrse ez oa bet ken eûrus enni ! A-nevez e trugarekaas an Aotrou Doue hag ez eas d'he gwele.

Lez ar c'hom koulskoude a chome e kanv evel diaraok. Wolf a yeas war varc'h da gemenn da gerent Jenovefa e oa kavet o merc'h. P'en em gavas edo an dud e chapel ar maner o kana seïzvet servich deiz ar bloaz maro Jenovefa. An aotrou 'n eskob Idulf a rene al lidou.

Piou a lavaro petra dremenans e kalon an dud-man pa glevjont ez oa beo Jenovefa. Kemerout a rejont war an eur penn an hent da vont da welout o merc'h, hag hep dale o devoe an eurvad da starda war o c'halon Jenovefa hag he mab.



Bez Jenovefa

XVII

Penaos ec'h echu istor Jenovefa a Vraban

IDULF, eskob Trev

— « Ho menoz, Palatin, a zo d'am grad meurbet,
Hevelep c'hoant am hoa; Doue ra vo mœulti
D'ar Werc'hez e vez ar chapelig gouestlet,
Hag « Itron a Druez » ganeomp vez o anvet. »

An holl gwez er c'hoad bras a stoue o skourrou
'Vit dont da enori gant hast ar relegou:
An evned a nije 'us da gorf ar brinsez
Evit kana d'ezi meuleudi en o yez.

GOUDE ma 'z oa dizrôet Jenovefa, peb unan a felle d'ezan gwelout dremm ar brinsez. Gwisket e veze peurvuia e gwenn ha kalz amzer a dremene en eur gador vourret. Ar c'houbari anezzi a oa douz evel hini eun ael hag en-dro d'ezi e vije lavaret e skede kelc'h ar zantelez. Da gement den a zeue d'he gwelout e kave eur gomz vat da lavarout, hag

ar c'homzou-ze a chome skrivet, evel moulet, e kalon ar re o c'hleve.

— « Mignoned ker, emezi, plijadur a ra d'in kenan gwelout ac'hanoec'h o tont d'am zi. Bennoz Doue d'eoc'h evid ar garantez a ziskouezit kaout evidoun hag eus ar perz a gemerit koulz em poaniou hag em plijaduriou. Da c'houzany hoc'h eus ive, m'her goar; hogen, me hel lavar d'eoc'h, lakit ho fizians e Doue. N'en em lezit morse da vont d'an dizesper; hor Mestr a oar mirout e dud diouz an droug, hag evid ar re a gar anezan, pep tra a dalv da gaeraat o c'hurunennou. Gwelout a rit sklaer kement-se er pez a zo c'hoarvezet ganen. Grit a galon vat gand an nebeut hoc'h eus; er vrasa paourentez e c'heller beza an eürusa: desket em eus an dra-ze er c'hoadou gouez. N'oc'h ket paouroc'h ha ne c'hellit ket beza paouroc'h eget na oan. Eun ti-soul hoc'h eus evit ho koudori ha dilhad da c'holo hoc'h izili. Eur gwele hoc'h eus da ziskuiza en noz, hag er goant eur banne soubenn ha tan da domma ac'hanoec'h. Mar doc'h fur, petra c'hoantaot en tu-hont da ze evit beza eürus ? Arabat eo d'eoc'h staga ho kalon ouz madou ar bed-man; trôit kentoc'h ho sellou war-du Doue. Gellout a ra eus eur mare d'egile kas da baour ar pinvidika, evel ma c'hell sevel ar paoura den beteg uhela pazenn an enoriou hag ar binvidigez. Gwelit petra a zo en em gavet ganen a c'hell en em gaout gant ne vern piou.

« Pedit allies an Aotrou Doue ha grit ho kwella evit ma vezò bepred ho koustians e stad vat. Er bedenn evit kavomp nerz da ober hon never; hi eo a vir ouzimp da goueza pa 'man an traou o stourm ouzimp. »

Dre an aliou fur-ze ha kalz re-all henvel outo e klas-ke Jenovefa lakaat he skiant prena da dalvezout d'ar re a zeue beteg enni. Alia start a rae ar priedou da gaout dalc'hmat fizians an eil en egile. D'an tadou ha mammou e lavare sevel o bugale e doujans Doue.

— « Gwreg, emezi eun dervez d'eur plac'h hag a zouge eur bugel war he brec'h, n'ouzoc'h ket petra e teuio ar bugel-ze da veza eun dervez. Gwelit anezan breman o vousc'hoarzin dizeblant ouz traou ar bed ; eun dervez a zeuio, ar penn-ze a vezò tenval, an daoulagad-ze kel laouen a ouelo dourek, e savo roufennou war an tal-ze. Gand a reot, savit ho krouadur, da vihana, e doujans Doue, ha neuze e vezò krenyoc'h da zougen sammou ar vuhez-man. P'edon etre divree'h va mamm, houman, kredabl bras, ne ouie ket petra em bije da c'houzany a boaniou a bep seurd e-pad sez vloaz leun; hogen, ez-vihanik he doa desket d'in karout Doue ha lakaat ennou va holl fizians. Anez, penaos e kav d'eoc'h em bije gellet herzel ? Petra vijen deuet da vezà ? Petra vijen ar vuhez-man heb ar feiz, ar fizians hag ar garantez ? Va mignoned, lakit feiz krenv e kalonou ho pugale : n'oufec'h ket ober kaeroc'h d'ezo. »

Jenovefa he doa karget Benoni da rei eun donezon da bep bugel. Kement a vadelez a-berz an iftron a yeas war-eeun da galon an holl hag a lakeas meur a hini da skuilha daerou tener. Skoueriou Jenovefa, ha feiz, he habasketed, a reas eur vad dispar er vro a-bez. Tiegeziou leun a drouz hag a zizurz betek neuze a zeuas da vezà tiez a beoc'h, a garantez hag a eürusded.

Ar vugale a blij dezo gwelout an traou a-dost; setu perak, goudé beza gwelet Jenovefa ha Benoni, o dije c'hoant iveau peurvuia da welout an heiez. Houman a veze lezet dishual da vont ha da zont dre borz ar c'hastell, hag a-wechou zoken, pa drôe en he fenn, e save gand an dereziou hag ez ae war eeun betek kambr Jenovefa. Chom a rae eno ken na vije digoret d'ez. Ken dony oa ma tebre eus dourn n'eus forz piou. Ar chas hec'h anaveze ha ne reant droug ebet d'ez. An holl vugale o devezee plijadur o floura he c'hein hag he fenn hag o rei bara d'ez.

— « Va Doue ! a lavare ar mammou, petra vijen deuet hor mistri da veza heb an heiez-se; marvet e vijent o daou du-ze gand an dienez. »

— « Setu perak ive, e lavare ar mevel a veze war-dro al loen dous, ne dleer morse ober poan d'al loened. Petra rafemp ma n'hor bije na kezeg da gas an alar na saout da rei laez d'eomp? An douar heb al loened a vije eur gouelec'h divent; nebeut a barkeier a vije labouret, hag ar c'haera pradeier n'o dije talvoudegez ebet. Rak-se 'ta, gand a reot, diwallit da veza drouk ouz al loened ha mirit anezo evel eun donezon kaer digant Doue. »

Golo a oa bet barnet d'ar maro. Jenovefa a bedas kement he fried evitan ma voe taolet er bac'h beteg e varo. Beva a reas c'hoaz meur a vloavez a-c'houdevez, bourrevet gant ar c'heuz d'e dorfedou, er gwasa dizesper. Konta raer zoken e pedas unan bennak da rei d'ezan taol ar maro.

Ne ouzer ket d'ar just betek pegeit e vevas Jenovefa; ar pez a ouzer eo e vevas eürus hag e peoc'h goude he foaniou hir hag e varvas evel eur zantez. Ar peurrest eus he buhez a voe evel eun nevez-amzer goude eur barrarne hag a vije padet sez vloaz. He maro a voe henvel ouz an heol o kuzat, a daol e sklerijenn dous keit ha ma'z eus eur bann dirak hon daoulagad hag a zav a-nevez e broiou-all gant kement a sked ha biskoaz.

Eur bobl vrás a dud a zeuas d'he anteramant. An holl a skuilhas daerou, den avat evel a reas Sifroa ha Benoni. An heiez a heuilhas ar c'horf d'ar vered ; gourvez a eure war ar bez ha kaer a voe kinnig boued d'ezi, ne falvezas ket ganti dibri eur begad. Eur beure e voe kavet maro gand an naon hag ar c'hlac'hар.

Ar c'hont a reas sevel eur bez kaer da Jenovefa. Jenovefa he doa gouennet ouz he fried sevel eur gouent el lec'h he doa bevet e-pad sez vloaz pell diouz an dud, er bedenn hag er rusta pinijenn. Ar chapel a oa a-zehou d'ar c'heo; war ar mogeriou e weled livet buhez Jenovefa. Kroaz koad ar brinsez a voe goldeñ gand eur gwiskad aour ha laket war an aoter goude maro Benoni. En tu kleiz d'ar c'heo edo ti ar venec'h. Eur maread tud

a zeue di a bep lec'h e perc'hirinaj. Unan eus an tadou a zisplege d'ezo ar burzudou c'hoarvezet war al lec'h santel. Diskouez a rae d'ezo ar maen e taouline warnan Jenovefa hag ar feunteun a rôas d'ezi dour fresh da derri he sec'ched. Da echui, e lavare d'ezo kemerout skouer war ar brinsez santel, ha heulia he vertuziou.

Jenovefa voe enoret evel eur zantez.

Kastell ar c'hont Sifroa ha Jenovefa n'en deus ket gellet herzel atao ouz taoliou an amzer; gwelout a raer c'hoaz evelato dismantrou anezan damdost da Goblenz. Koulskoude devosion ar bobl evit Jenovefa n'eo ket kouezet gand an amzer: savel eo bet d'ezi zoken ilizou kaer, ha kalz a verc'hed a gendalc'h da zougen hec'h ano.



MOULLEREZ
4, RU AR C'HASTELL, 4
BREST
—
1926



Moulet e Brest, 4, ru ar C'hastell.